"שערי ציון"

9

(אוהב ה' שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב – אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות)
(ברכות דף ח.)

יו"ל ע"י בולל "ברכה מציון" שע"י בולל "צילו של היכל"

בבית הכנסת "הרמב"ן" - ירושלים שבין החומות

חבורת דף היומי – דרשו בהלכה

שאלות ותשובות אקטואליות מחיי היום יום, שעלו מתוך לימוד המשנ"ב בסדר "דף היומי בהלכה"

<u>סימנים</u> של"ח - השמעת קול בשבת ❖ של"ט - דינים פרטיים ❖ של"א - דיני מילה בשבת ❖ ש"מ - דברים שהם כעין תולדות מאבות ❖ שמ"א - התר נדרים ❖ שמ"ב - שבות בבין השמשות ❖ שמ"ג - דיני קטן

בס"ד **'תשפ"ו**

סימן של"ח

<u>דיני השמעת קול בשבת</u>

סעי' א'

האם מותר לשרוק בשבת? וע"י נתינת אצבעות בתוך פיו?

<u>תשובה:</u> <u>חז"ל גזרו שלא להשמיע קול בשבת, גזירה "שמא יתקן כלי שיר"</u> (ס"ק א') כדי לעורר את השמחה (סי' של"ט ס"ק ז', ועיי"ש שאסור אף בדרך אבל או בחמתו, שמא יתקן כלי שיר כדי לעורר את הצער והאבל, ועיין שה"צ שם). <u>ומדינא</u> נוהגים כרוב הראשונים, <u>שהאיסור הוא רק "בדרך שיר"</u> (ס"ק א', ובה"ל ד"ה אבל. ועיין עוד בתשובות הבאות). אמנם, <u>מצד זה מותר לשרוק בשבת אף בדרך שיר ומנגינה</u>, כיוון שאינו עושה מעשה (רמ"א), והיינו <u>שכשעושה בפיו לא גזרו</u> (ס"ק ג'). <u>והה"ה בשריקה ע"י נתינת אצבעות בפיו</u>, כיוון שעיקרה נעשית ע"י הפה, והאצבעות רק מסייעות שהקול יעלה יפה (ערוה"ש ס"ז, ועוד. ועיי"ש שסובר שבשריקה זו הרמ"א חידש שמותר. אמנם עיין משנה הלכות ח"ד סי' נ"ב אות ב' שסובר שזו לא משמעות הרמ"א). אמנם <u>י"א שבזמנינו גם ביום חול לא ראוי לשרוק בפיו משום "פריצותא"</u> (הגר"ש אוירבך בשם החזו"א, מובא בארחות שבת ח"ב פכ"א הע' ס'). ויש שנמנעים מכך <u>גם עפ"י קבלה</u> (**מרן הגר"א נבנצל שליט"א**, מובא באסיפת יצחק כ"ח תמוז תשס"ו). <u>וע"י משרוקית, צפצפה וכדו'</u>, דהוי השמעת קול ע"י כלי המיוחד לכך, <u>אסור בשבת אף שלא בדרך שיר</u> (שש"כ פט"ז ס"ב, וכמבואר בתשובה הבאה).

האם מותר להקיש בדלת בשבת? וע"י טבעת הקבועה בה?

<u>תשובה:</u> <u>מדינא מותר להקיש בידו על הדלת</u> בשבת, דהוי השמעת קול <u>שלא בדרך שיר</u> (כנ"ל. ועיין בה"ל ד"ה אבל שדעת הגר"א כר"ח, שאסור להשמיע קול אף שלא בדרך שיר, אך נראה שגם לשיטה זו מותר להקיש כלאחר יד). אמנם <u>ע"י טבעת הקבועה בדלת אסור</u>, מפני שהיא <u>כלי המיוחד להשמיע קול</u> (רמ"א), ובכלי כזה גזרו שמא יכוון לשיר (ס"ק ד' בשם הב"י.), או שמא יתקן את הכלי הזה עצמו (שה"צ ו' בשם הלבוש. אולם עיין שבט הלוי ח"ט סי' ע"ו שמביא מהמקור בשו"ת המהרי"ל, שהודפס בימינו בשלימות, שמעיקר הדין גם כלי המיוחד לקול מותר כשאינו בדרך שיר, אלא שנהגו להחמיר. ולכן במקום שבכל השבוע משתמשים בפעמון חשמלי, והטבעת מיוחדת לשבת, הוא מצדד להקל, בתנאי שיכתוב על הטבעת שהיא מיוחדת לשב"ק. ועיין אור לציון ח"ב פכ"ו ס"ק ח' ד"ה ומכל מקום, שסובר שדעת השו"ע להקל בכלי המיוחד לקול שאינו בדרך שיר. אולם בכה"ח ס"ק י' הביא מפוסקי הספרדים שהחמירו בזה, ושהכלכלת שבת הקל, ולא ציין שהשו"ע מקל. והסיק דהיכא שאפשר יש ליזהר).

האם מותר לטלטל צעצוע שמשמיע קול, כגון רעשן? וצעצוע שמשמיע קול מיד בטלטולו (באופן מכני ולא חשמלי)?

תשובה: לגבי "רעשן"- כיוון שהוא "כלי המיוחד להשמיע קול שלא בדרך שיר" (עיין בתשובה הקודמת), יתכן שנחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו (בה"ל ד"ה אסור ע"פ פמ"ג). וי"א שה"ה בכלי כזה שמיועד למשחק לילדים (אג"מ ח"ה סי' כ"ב שאלה ז'). אמנם, יש שסוברים שכיוון שהצעצוע מיועד לתינוק, ולתינוק עצמו מותר לשחק בו, הרי הוא "כלי שמלאכתו להתר", שמותר לטלטלו לכל צורך (משנה הלכות ח"ו סי' ע"ד בשם הגרשז"א. ועי"ש עוד טעם).

וכשהצעצוע משמיע קול מיד בטלטולו- יש אוסרים לטלטלו משום השמעת קול בשבת (אג"מ שם), ויש מתירים, כיוון שמעיקר הדין האיסור ב"כלי המיוחד לקול ולא לשיר" הוא משום דמחזי כעובדין דחול (כנטיית הבה"ל ד"ה הואיל), וכיוון שניכר לכל שזה קול של צעצוע, אין להחמיר (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ה אות ה' בתשובה להגר"י זילברשטיין). ולמעשה, במקום הצורך יש להקל לטלטל אף כלי כזה לצורך גופו ומקומו (הגר"י ברונפמן שליט"א).

לדבר עם מי שמרכיב מכשיר שמיעה? להיות ש"צ או בעל קורא במקום שהוא נמצא?

תשובה: יש שהחמירו, משום שע"י דיבורו הרי הוא מגביר את הזרם החשמלי שבמכשיר, אך ההוראה המקובלת היא להתיר אפי' לדבר עם אדם המרכיב את המכשיר על אזנו , וכ"ש להיות ש"צ או בעל קורא במקום שהוא נמצא (הגר"י ברונפמן שליט"א), שסומכים על המתירים בזה (מנחת שלמה ח"א סי' ט' ד"ה אבל, ועיין שש"כ ח"ג פל"ד הע' ק"ח שדן בזה לפי דעת החזו"א, מנח"י ח"ב סי' קי"ב אות ה' בשם הגרצ"פ פרנק, צי"א ח"ו סי' ו', באר משה ח"א סי' י"ז אות ו', וע"ע אג"מ ח"ד סי' פ"ה. **וכן העיד מורינו ראש הכולל הגר"ח נבנצל שליט"א** שחמותו של הגרשז"א זצ"ל לבשה מכשיר זה, והגרשז"א סמך על תשובתו למעשה לדבר עימה בשבת).

לטלטל כתר של ס"ת שיש עליו פעמונים?

תשובה: ישנה מחלוקת האם מותר לתלות פעמונים על ה"עצי חיים" של ספרי התורה (של זמנם, עיין לקמן), שיש אוסרים (ט"ז כאן, וביו"ד רפ"ב) כיוון שכשמטלטלים את ספר התורה בשבת הפעמונים משמיעים קול, והם מיוחדים להשמעת קול (עיין לעיל), ויש מתירים (ש"ך ביו"ד שם), כיוון שקי"ל שלצורך מצוה מותר להשמיע קול באופנים מסוימים (כך פרשו המשנ"ב בס"ק ו') כמו שמצינו לעניין טיפוח וריקוד (עיין לקמן במש"כ בסי' של"ט ס"ג אליבא דהרמ"א), וגם כאן הוי צורך מצוה שישמעו העם ויקומו לכבוד הס"ת. ועוד (מוסיף המג"א), שאינו מתכוון כעת להשמעת קול אלא ליטול את הס"ת. ולכן אין למחות במקומות שנהגו להקל בזה (המסקנא בס"ק י' שם, וכן סתם בשונה הלכות ס"ו). אבל כל זה בפעמונים קצת גדולים ששומעים קולם, אמנם בפעמונים הקטנים שעושים בזמנינו, שכמעט לא שומעים אותם, ממילא נעשו רק לנוי בעלמא (וכנראה הכוונה שאינם מיוחדים להשמעת קול), ופשיטא שמותרים (שבט הלוי ח"א סי' ס"א, וכן המנהג).

סעי' ב'

עשו חופה בע"ש. האם מותר להכין גויים מער"ש שינגנו בשמחת החתונה שבליל שבת?

תשובה: מעיקר הדין מותר אפי' לצוותם לנגן בשבת עצמה, כיוון ש"השמעת קול" אסורה רק מדרבנן, גזירה שמא יתקן כלי שיר, וגם אמירה לנכרי היא דרבנן, והוי שבות דשבות במקום מצוה, כי "אין שמחת חתן וכלה אלא בכלי שיר". ויש מקומות שהחמירו בזה אא"כ הכינם לכך מער"ש, או שבאו מעצמם לנגן (ס"ק ח'). אך בזמנינו נהגו להחמיר בכל המקומות, אף אם יכינום לנגן מער"ש, וכן המנהג הפשוט ואין לשנות (ערוה"ש ס"י, וכן איתא בבן איש חי שנה א' פ' שופטים אות י"ח).

האם מותר לערוך תפילה עם כלי נגינה ביום חול (כגון בהלל בר"ח וכד')?

תשובה: אפי' ביום חול אסור לנגן בבית הכנסת בשעת התפילה (ס"ק י' בשם החת"ס. ועיין שם שהוא משום חוקות הגויים ומעוד טעמים. והמשנ"ב סתם שהחת"ס הביא ראיות לאסור, וכן סתם בכה"ח ס"ק כ'. וע"ע בה"ל סי' של"ט ס"ג ד"ה להקל, וע"ע בזה בשבט הלוי ח"א סי' כ"ו. והסכים הגר"י ברונפמן שליט"א שאסור אף בהלל).

סעי' ג'

האם מותר להפעיל צעצוע שנוסע/זז ע"י קפיץ (ללא חשמל)?

תשובה: יש מתירים, וסוברים שצעצוע זה אינו דומה לשעון הנע ע"י קפיץ שאסור להפעילו (עיין ס"ק ט"ו), כי שעון שפסק מלעבוד בטל מהיות כלי (והוי כאילו נתקלקל), וכשמפעילו מתקנו להיות

כלי, ולכן אסור. אך צעצוע זה נחשב כלי גם כשאינו עובד, והרבה פעמים הילדים משחקים עימו כך, ולכן כשמפעילו אינו נחשב "מתקן כלי" (באר משה ח"ו סי' ל"ב). ועוד יש מוסיפים שבצעצוע, כיוון שצריכים גם שיפסיק לפעול כשאין בו צורך, א"א לקבוע שהפעלתו היא "תיקון", אלא היא נחשבת השתמשות בו, שמותרת. ועוד, שבניגוד להפעלת השעון, שגורמת לו להיות "תמיד נכון ולהראות את השעה", הפעלת הצעצוע רק דוחפתו כמה מטרים, וכד', ואינה בגדר "תיקון" (שש"כ פט"ז הע' מ"ג בשם הגרשז"א, וכמפורש במנחת שלמה ח"ב עמ' ע"א שדעתו להתיר). אמנם יש אוסרים להפעיל את הצעצוע, שטעם האיסור בהפעלת שעון (לפי חזו"א סי' נ' ס"ק ט') הוא ש"יוצר בו כח חדש שידחוק את האופנים שינועו כולם', והוי בונה או מכה בפטיש, ואפשר שגם בצעצוע אסור מדרבנן (מנחת שלמה שם אליבא דהחזו"א, ארחות שבת פ"ח הע' ק"ל בשם הגרי"א, וכן אסר בסתמא בחוט שני ח"ב עמ' ער"ה).

לעצור צלצול/לכוון שעון מעורר מכני(לא חשמלי)?

תשובה: לעצור את צלצולו ע"י הברזל המיוחד לכך- מותר, כיוון שהוא רק עושה פעולה שתמנע את השמעת הקול (שש"כ פכ"ח הע' ס"ט, אמת ליעקב כאן הע' 386, אז נדברו ח"ט סי' נ"ב, אור לציון ח"ב פמ"ז סי"ז).

לכוון את מחוג השעון לשעה שרוצה להתעורר- יש מתירים אם אינו מפעיל את הצלצול תוך כדי פעולתו, כיוון שרגילים להסב את המחוג לעיתים קרובות, ולא מקרי "מתקן" אלא משתמש בכלי. ועוד, שהתועלת היא רק לאדם הרוצה להתעורר ממנו ולא לכל אדם, וזה עוד טעם דהוי "שימוש" ולא "תיקון" (שש"כ פכ"ח הע' ס"ח בשם הגרשז"א. ועי"ש עוד בהע' ס"ה. אולם עיין חוט שני ח"ב עמ' ער"ה שחשש למתקן מנא). ומצד "השמעת קול"- הוי רק גרמא בהשמעת קול, שמותר (שש"כ שם הע' ס"ו, אור לציון ח"ב פל"ט ס"ק ב'). ויש להקל כמותם בשעת הצורך או לצורך מצוה, כגון כדי להתעורר לתפילה או ללימוד תורה (הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' ה'

לשחק עם "גולות"/"חמש אבנים"/"כדורגל"/ "שחמט"/ "מונופול"/ לפתור תשבצים בע"פ?

תשובה: מעל גיל בר מצוה ודאי ראוי להמנע מכל משחק בשבת, ששבת ניתנה לעונג רוחני ולעסוק בתורה, ולא במשחק (ע"פ ש"כ פט"ז ס"א, ועיין ס"ק כ"א שיש אוסרים, ואף בחול יש להזהר משום מושב ליצים). אך לקטנים, אף שהגיעו לחינוך, ודאי שמותר לכתחילה לשחק. ועבורם:

לשחק "גולות"- כיוון שמגלגלים אותן על הקרקע, חיישינן שמא ישווה גומות (בורות) שבקרקע, כדי להכין להן את הדרך (ס"ק י"ט). וגם בקרקע מרוצפת, שלא שייך להשוות בה גומות, גזרינן אטו שאינה מרוצפת (ס"ק כ' אליבא דרמ"א בסי' של"ז ס"ב). אמנם בעיר שבה רוב בתי העיר מרוצפים, כמו אצלינו, אין לגזור אטו עיר אחרת, ומותר לשחק בהן בתוך הבית, אך לא מחוץ לבית (שש"כ פט"ז ס"ה, וע"ע שלחן שלמה סי' של"ז ס"ק ד'). וכן בכל מקום מותר לשחק ע"ג שולחן, מחצלת, בגד, או טבלא (מגש), שלא שייך בהם אשווי גומות, ולא גזרינן אטו קרקע, דגזירה לגזירה היא (ס"ק כ').

"חמש אבנים"- מותר לשחק בתוך הבית, כנ"ל. ואף שבזמנם נהגו שיהיו כלי משחק אלו עשויים מכסף ומיוחדים לשבת, כדי שלא יהיה מחזי כעובדא דחול (ס"ק כ"א), כנראה הטעם הוא שאז נהגו לפעמים לשחק בהן באופן שהמנצח ירוויח כסף (כמבואר ברמ"א), ולכן, בזמנינו, שכבר אין דרך לשחק בהן כדי להרוויח, אינו מחזי כלל כעובדא דחול, ולא נהגו להחמיר שתהיינה מיוחדות לשבת. אמנם, אם אבן אחת אבדה, אסור להשתמש באבן אחרת שלא הוכנה לשימוש מבעו"י, דהרי היא "מוקצה" (שש"כ פט"ז סי"א. אא"כ הקטן ישתמש בה רק לצורך עצמו כדלקמן בסי' שמ"ג).

"כדורגל" - על קרקע מרוצפת בתוך הבית, מותר, מחוץ לבית, אסור, כנ"ל (שש"כ שם ס"ו. ועיין מש"כ בסי' ש"ח סמ"ה לגבי מוקצה בכדור, שלרוב הפוסקים אינו מוקצה בזמנינו).

"שחמט" (מוזכר במג"א ס"ק ח')- מצד שבת מותר אף מחוץ לבית, כיוון שמשחקים בו ע"ג טבלא, או על לוח מבד כלשהו, ולא ישירות על הקרקע (עיין ס"ק כ'). אמנם לפעמים המנוצח מצטער (כנראה יותר מסתם מנוצח במשחק רגיל), ואז אסור (אג"מ יו"ד ח"ג סי' ט"ו). ובכל אופן, בשבת לא ימיין את החלקים בסוף המשחק, דהוי בורר, אך כדי לשחק בהם מיד, מותר (שש"כ פט"ז סל"ה). ולגדולים עוד יותר ראוי להמנע ממשחק זה, אף בחול, כיוון דהוי קביעות לבטלה (**מרן הגר"א נבנצל שליט"א בהג' ביצחק יקרא**, עיין פמ"ג א"א ס"ק ח', ומנח"י ח"ג סי' ל"ג). ואם יש צורך מיוחד, כגון חינוך או שלו' בית, יתייעץ עם רבותיו.

"מונופול"- אף שמשתמשים בו ב"כסף מדומה", מותר (שש"כ שם הע' צ"א בשם הגרשז"א, ולדעת הגר"י נויבירט עצמו ראוי להמנע). וכאמור- רק לקטנים (עיין באר משה ח"ו סי' כ"ו, אור לציון ח"ב

פמ״ב ס״ק ה׳, ועוד שיש שהחמירו משום מחזי כעובדא דחול).
לפתור תשבצים בע״פ- ״אין לשחוק שום שחוק שדרך לכתוב, ואפילו בדרך צחוק, שמא יכתבו״ (לשון החיי אדם כלל לח סעיף יא), וממילא משמע שאסור לפתור תשבצים, אפי׳ בע״פ (וכן מטו משמיה דהגר״נ קרליץ, וכן פסק בנאות מרדכי ח״ח עמ׳ 281, וע״ע ש״כ פט״ז סל״ב).

סעי׳ ח׳

האם מים של נט״י שחרית/מים אחרונים הם 'מוקצה'?

תשובה: אינם מוקצה. ואף שאינם ראויים לרחיצה ולא לשתיית בהמה מחמת הרוח הרעה השורה עליהם, מ״מ נראה שלא מקרי ״אינו ראוי״ אלא רק כגון אם מעורב טיט במים, או שיש עליהם איזשהו איסור, אפי׳ מדרבנן, אבל אינם נחשבים כמוקצה רק מחמת רוח רעה (כך נראה שמצדד בבה״ל ד״ה אסור, וכן משמע בשונה הלכות בסוף הסימן). והטעם, שאין זה בגדר איסור, אלא רק עצה טובה שלא להשתמש בהם (ארחות שבת ח״ב פי״ט הע׳ קפ״ג בשם הגרח״ק, וע״ע שלחן שלמה ס״ק ז׳). ובפרט בזמנינו שיכול להדיח במים כאלו את בית הכסא, וממילא יש להם שימוש בשבת, ואינו מקצה דעתו מהם (שלמי יהודה פי״ז הע׳ מ״א בשם הגרישי״א. אולם עיין חוט שני ח״ג עמ׳ קמ״ח לגבי סברא זו, ויש לעיין בדבריו).

סימן של״ט

דיני פרטיים הנוהגים בשבת

סעי׳ ב׳

האם מותר לשחות בבריכה פרטית שבחצר?

תשובה: חז״ל אסרו לשחות (״לשוט״) בנהר בשבת, גזירה שמא יעשה ״חבית של שייטין״, דהיינו שמא יארוג גומא, ויעשה כמין חבית ארוכה, שבעזרתה לומדים שחייה (ס״ק ב׳). ובכלל הגזירה אף שלא לשחות בבריכה שבחצר, מפני שגם בה המים נעקרים ויוצאים חוץ לבריכה ע״י ידיו ורגליו, והיא דומה לנהר (ס״ק ה׳). אמנם, אם יש סביב הבריכה ״שפה״, דהיינו כעין כתלים גבוהים מכל צד, שבד״כ השפה מחזירה את המים הנעקרים חזרה לתוך הבריכה, ממילא בריכה כזו דומה כלי ולא לנהר, ואינה בכלל הגזירה. ואם הבריכה גם נמצאת בחצר, שאין גם חשש ״הוצאה״ בהתזת המים (עיין בה״ל ד״ה ואם יש), מעיקר הדין היה מותר לשחות בה (שו״ע). אמנם בזמנינו מנהג האשכנזים שלא לרחוץ את רוב הגוף בשבת אפי׳ בצונן, מחשש סחיטה, ומעוד כמה טעמים (סי׳ שכ״ו ס״ק כ״א. ועיין בה״ל שם ס״ח שחשש לסחיטה אף בטבילה לצורך תוספת קדושה), וממילא אין לרחוץ בשום בריכה, אפי׳ אם היא רק ״כלי מלא מים״ (עיין קצה״ש סי׳ קמ״ו ס״ק ל״ד תחת מס׳ 16, אג״מ אבהע״ז ח״ב סי׳ י״ג, מנח״י ח״ו סי׳ ל״ב). וגם הספרדים נהגו להחמיר בזה מחשש סחיטה בשיער ובמגבת, ומשום סייג של הגזירה הנ״ל, כיוון דהוי מקום המיוחד לשוט, ואין לפרוץ גדר (שו״ת ישכיל עבדי ח״ו סי׳ א׳, וכן משמע בבאר משה ח״ג סי׳ נ״ו אות ב׳).

סעי׳ ג׳

להשמיע קול ע״י הכאת האמה על האגודל?

תשובה: בדרך שיר אסור משום השמעת קול, כמבואר לעיל (בסי׳ של״ח ס״א). שלא בדרך שיר, כגון כדי להקיץ את חבירו, לפי המשנ״ב (ס״ק ט׳) זוהי מחלוקת (שהמג״א מתיר, אך לפי ביאור התו״ש ברש״י משמע שיש להחמיר, והסכים לו הפמ״ג). אך יש שלמדו שב׳שלא בדרך שיר׳ לכו״ע מותר, והתירו (הלכות שבת בשבת ח״ב עמ׳ ק״ט. וכמו שתמה על המשנ״ב המגיה בתו״ש הנדמ״ח, שמשמע מהתו״ש בדעת רש״י שאיירי בדרך שיר, ולכן החמיר, וכן הקשו בארחות שבת ח״ב פכ״א הע׳ נ״ט). ויש שרצו להסביר שגם המשנ״ב דיבר רק בזמנם שהיו משמיעים כך קול ערב, כדרך שהמשוררים היו מלווים עם תנועה זו שירה וזמרה (פסק״ת אות ה׳), וצ״ע. **ודעת מרן הגר״א נבנצל שליט״א שאחר שהמשנ״ב החמיר אין להקל.**

לרקוד ולמחוא כפיים ב״שבת שבע ברכות״?

תשובה: בכלל הגזירה הנ״ל שמא יתקן כלי שיר, היה גם שלא לטפח להכות כף אל כף, ושלא לספק כף על ירך, ושלא לרקד (שו״ע עפ״י המשנה בביצה לו:). ומה שלא מוחין במקלים בזה, הוא משום ש׳מוטב יהיו שוגגין ולא מזידין׳. וי״א שבזמנינו, שאיננו בקיאין בעשית כלי שיר, אין לגזור שמא יתקן כלי שיר, דמלתא דלא שכיח הוא, ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (רמ״א), דהיינו בטיפוח וסיפוק וריקוד, אך לא על שאר דברים המוזכרים בסימן זה (ס״ק י׳), כגון קשקוש בפעמונים, וכ״ש בניגון בכלי שיר ממש, שהוא בודאי איסור גמור אף בזמנינו (בה״ל ד״ה להקל). אך גם במחיאת כפיים וריקוד אין כדאי להניח את המנהג להחמיר, שלא במקום מצוה (ס״ק י׳ והוסיף שמ״מ אין למחות במי שלא ישמע שמוטב יהיה שוגג ולא מזיד, כנ״ל). אך במקום מצוה למנהג האשנזים יש להקל בזמנינו, וכגון ב״שבת שבע ברכות״ כדי לשמח את החתן.

וי״א שכ״ז דווקא בזמן סעודות השבע ברכות (הגר״פ ברונפמן שליט״א), וי״א שאף שלא בזמן הסעודות, כגון לאחר התפילה בביהכנ״ס (הגר״מ גרוס שליט״א). אך למנהג הספרדים אין להקל אלא בשמחת תורה (עיין שה״צ ז׳ בדעת הב״י, כה״ח ס״ק י״ג). ומ״מ יתכן שההליכה במעגל שעושים בסיום סעודת שבע ברכות אינו בכלל הרקידה שאסרו חז״ל בשבת ויו״ט (עיין שלחן שלמה יו״ט וחוה״מ ח״ב סי׳ תקכ״ד הע׳ ג׳, וע״ע ערוה״ש ס״ט), וכמבואר בירושלמי (בסוגיא בביצה פ״ה ה״ב) שריקוד היינו שעוקר רגל אחת ומניח אחת (תורת שבת ס״ק ב׳, וכן הציעו בארחות שבת ח״ב פכ״א הע׳ מ״ט ע״פ רבינו חננאל, אך הביאו שהגר״ש אוירבך לא הסכים לכך, ע״י״ש, וצ״ע).

סעי׳ ד׳

האם מותר להפריש תרו״מ/ להפריש חלה בשבת ויו״ט? ואם הפריש, האם מותר לאכול?

תשובה: אין מפרישין תרו״מ בשבת ויו״ט (כמבואר במשנה בביצה לו:), והי״ה חלה (ס״ק כ״ו), מפני שהוא ״נראה כמתקן״ דבר שאינו מתוקן, ועוד שהוא ״נראה כמקדיש״ את הפירות שהוא מפריש (ס״ק כ״ה. ועיין ס״ק כ״ג שאסור להקדיש חפץ בשבת, כיוון שבזה הוא נקנה מיד לרשות ההקדש, ודמי למקח וממכר). אמנם בבין השמשות (ועיין לקמן סי׳ שמ״ב לשיעור זמנו) מותר להפריש פירות ״דמאי״ (ועיין דרך אמונה מעשר פ״ט ס״ק ז׳ שבימינו, שאין רוב עמי הארץ מעשרים אין דין דמאי, אולם עיין חוט שני מזוזה עמ׳ תי״ג, משפטי ארץ פי״ט הע׳ 16). ולצורך מצוה, כגון שבלי זה לא יהיה לו מה לאכול בשבת, מותר להפריש אפי׳ טבל ודאי בביה״ש, שהתירו שבות בביה״ש לצורך מצוה, אם לא קיבל שבת (עיין רס״א ס״א, ולקמן סי׳ שמ״ב).

ואם אין לו פנאי להפריש לפני שבת, או שחושש שישכח להפריש (ולא כשמתעצל וכדי- עיין משפטי ארץ שם הע׳ 8), יכול לעשות תנאי בער״ש (כמבואר בריש פ״ז דדמאי), ולומר בלשון עתיד: ״היותר מאחד ממאה ממה שאני עתיד להפריש יהא תרומה גדולה בצד צפונו, וכו׳... אותו אחד ממאה שהתניתי וכו׳...״. ואם יש בביתו נוסח (כמו שמצוי בסידורים), יכול לומר בקצרה: ״כל מה שאני עתיד להפריש ולחלל בשבת, יהא כנוסח הכתוב ברשותי כדת״ (דרך אמונה מעשר פ״ט ס״ק פ״א). ובחלה יתנה מער״ש ויאמר: ״מה שאפריש בשבת לחלה, הרי הוא חלה״ (דרך אמונה שם). ואח״כ בשבת, מותר לו להפריש רק את מה שצריך לשבת ולא יותר (חזו״א דמאי סי׳ ט׳ ס״ק י״ג). ובשבת יאמר את נוסח ההפרשה הרגיל. ואז ״אינו כמתקן בשבת, כיוון שהקדים תנאו״ (רמב״ם מעשר ט׳, ט׳). ובטבל ודאי, והי״ה בזמנינו, שלא מצוי דין דמאי (דרך אמונה שם ס״ק ס״ג. אולם עיין במצויין לעיל), התנאי מועיל רק אם הפירות היו ברשותו בזמן התנאי (כמבואר בירושלמי בדמאי שם), כי רק כשמתנה בער״ש על דבר שבידו לעשותו, אינו נראה כמתקן בשבת (משמעות החזו״א שם ס״ק י״ז). וממילא, התנאי לא יועיל למי שרוצה להתארח במקום שיצטרך לעשר בו מדינא, כי בער״ש הפירות לא היו ברשותו, ובזמנינו אין דין דמאי. ובי״טבל ודאי״ יברך בשבת (חזו״א שם ס״ק ט״ו. נקטנו את הדרך הפשוטה, המוסכמת והמקובלת של התנאי, ועיין בחזו״א שם ס״ק י״ג לעוד שתי דרכים). והטבל אינו מוקצה, כיוון שהתנה עליו מער״ש (רמב״ם שם), אך לאחר שהפריש התרומה או החלה היא מוקצה, ומ״מ כל זמן שהיא עדיין בידו מניחה בכל מקום שירצה (עיין סי׳ תק״ו ס״ק כ״ט). ואם מעשר רק לחומרא, כגון בהכשר מהודר שכמעט ברור שהוא כבר מעושר, בדיעבד מותר להפריש בשבת אפי׳ בלי תנאי (דרך אמונה שם צה״ל פ״ט שהחזו״א התיר פעם בכה״ג, אך לא רצה להתיר לאכול בלי לעשר. ועיין ארחות רבינו ח״ג עמ׳ רמ״ט שהיה מעשה כזה ביין בהכשר בד״צ ירושלים).

אם הפריש תו״מ/ חלה באיסור- ההפרשה חלה, אמנם במזיד לא יאכלן בשבת לא הוא ולא אחרים, עד מוצ״ש (ס״ק כ״ה. ועיין שה״צ כ״ד, כ״ה), בשוגג מותר אפי׳ לו מיד, כיוון דהוי ״מעשה שבת״ בדרבנן (עיין שה״צ שם).

סעי׳ ו׳

האם מותר להשיט סירת צעצוע על פני המים בשבת?

תשובה: בבריכה בלי שפה (עיין בתשובה לעיל בס״ב), ובשלולית וכדי, אסור, שבכלל הגזירה שלא לשוט שמא יעשה חבית של שייטין, הוא גם שלא להשיט דבר במים (ס״ק ל״ג, כמבואר בירושלמי ביצה פ״ה ה״ב), וכ״ש שאסור להשיט דבר בנהר. אך בבריכה עם שפה סביבה, או בכלי מלא מים, שאינם בכלל הגזירה (כמבואר לעיל שם), מותר.

סעי׳ ז׳

האם מותר להכנס לספינה שעומדת במים מבלי לשוט?

תשובה: אם הספינה יושבת בעפר קרקעית הים, ואינה שטה כלל, מותר להכנס אליה בשבת, וכן אם היא קשורה כמנהג הספינות העומדות בנמל (שו״ע), אע״פ שהיא שטה על פני המים, מותר.

והיינו שקשורה ליבשה (ס"ק ל"ז). ולא נראה שבא לאפוקי ספינה העומדת במים ע"י עוגן (כי בזה הב"י מסיק להקל כדעות המתירות להכנס אליה בשבת, וכן כתב בספר גדולות אלישע), אלא נראה שבא לאפוקי שאסור להכנס לספינה שקשורה רק לספינה אחרת (עיין ר"ח שבת קח:), וכן שאסור להכנס לספינה הקשורה רק לבהמה, כגון בזמן שהיו משתמשים בבהמה למשוך את הספינה בנהר (עיין סי' רמ"ח ס"ב ברמ"א, ושם הקל רק כששבת בה מבעו"י, עי"ש), אלא רק אם קשורה ליבשה (ולכא' מקורו של המשנ"ב והבה"ט הוא מהמג"א, ושם במקום תיבת "קשר", איתא שצריך שיהא "קרש" שקשור גם בספינה וגם ביבשה. והכוונה, שבנוסף לכך שהספינה קשורה, צריך שיהיה גם "כֶּבֶשׁ" שמחבר בינה לבין היבשה, שרק בשני אלו היא נראית יותר כמחוברת ליבשה, כמבואר במהר"ם אלשקר וביותר בשו"ת בנימין זאב סי' ר"כ, שמביא המג"א, ובכך אינו נראה כשט. וכן מסיק בספר תורת שבת. ודעת הקצה"ש סי' קמ"ו ס"ק ל"ו שכך צ"ל גם בלשון המשנ"ב ושנפלה בו טעות דפוס- והיינו שנתהפכו שתי אותיות ונדפס "קשר" במקום "קרש". אך למעשה אמר הגר"י ברונפמן שליט"א שלא מגיהים את גירסת המשנ"ב לשנות הלכה אא"כ יש הכרח גמור, ומספיק שתהיה קשורה ליבשה כדי להכנס אליה בשבת, אף בלא "קרש", דהיינו "כבש". וכן הוא בשש"כ פט"ז סל"ט).

סימן ש"מ

דינים מדברים שהם כעין תולדות מאבות מלאכה

סעי' א'

אשה שנזכרה שלא נטלה את ציפורניה מער"ש. מה תעשה?

תשובה: לצורך טבילת מצוה: בציפורני הידיים- תאמר לגויה ליטלן ע"י ידה של הגויה, כיוון דהוי גוזז מדרבנן, שאין דרך גזיזה בכך בחול (ס"ק א', שקי"ל כחכמים דר"א), וגם אמירה לנכרי היא דרבנן, והוי "שבות דשבות במקום מצוה", שמותר (ס"ק ג'). ואם א"א ביד, תטלן ע"י גויה בכלי, כיוון שכאן אינה נוטלת את ציפורניה כדי להתייפות אלא רק לצורך הטבילה, והויא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שקי"ל שגם היא דרבנן (בה"ל ד"ה חייב. וע"ע סי' של"ד ס"ק פ"ה. אולם בהלכות שבת בשבת ח"ב עמ' תר"ו הע' 25 הביא מהגרישי"א שלא להקל בכלי). ואם א"א ע"י גויה, יש לסמוך בשעת הדחק על הניקור- שתוציא את כל הלכלוך שתחת הציפורן, ותטבול כך (ס"ק ג').

בציפרוני הרגליים- מלכתחילה יותר טוב להתיר לטבול ע"י ניקור, מלהתיר לטלן ע"י גויה (בה"ל ד"ה חייב), שנטילתן אינה מעכבת את הטבילה (כמבואר בפתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ח ס"ק י' בשם החמודי דניאל). אך בבין השמשות (ועיין לקמן סי' שמ"ב לשיעור זמנו) בין את ציפורני הידיים ובין את ציפורני הרגליים מותר ליטול ע"י גויה אפי' בכלי, כיוון שהתירו כל אמירה לנכרי לצורך מצוה בביה"ש (הלכות שבת בשבת שם הע' 26).

אדם צעיר שהלבינו חלק משערות ראשו, ומתבייש מכך- האם מותר לו (בחול) לצבוע אותן לשחור / ללבן? להסתרק אע"פ שחלקן יתלשו?

תשובה: באופן רגיל אסור לצבוע אפי' שערה לבנה אחת לשחור, משום "לא ילבש גבר שמלת אשה" (שו"ע יו"ד קפ"ב ס"ו), שכן דרך הנשים להקפיד על כך כדי להתנאות, ולהראות צעירות (עיין ס"ק ה' לגבי מלקט לבנות מתוך שחורות). אמנם באדם צעיר שהלבינו חלק משערותיו, ישנה מחלוקת האם מותר לו לצבען, משום שמצינו התר כשעושה כדי להנצל מצער, ולא כדי להתייפות (עיין ב"י יו"ד סי' קפ"ב ס"ד בשם הרשב"א), ורבים אסרו (עיין ערך ש"י יו"ד סי' קפ"ב, כרם שלמה להגר"מ גרוס שם, שבט הלוי ח"ג סי' קי"א). יש מהאוסרים שסברו שגם זה לא מקרי להנצל מצער, אלא להתנאות (שו"ת מהר"י אשכנזי יו"ד סי' י"ט). ויש שאסרו כיוון שהתר זה נאמר ב'לא ילבש מדרבנן', אך צביעת שערות לשחור היא דאו' (עכ"פ לרמב"ם. עיין דברי חיים יו"ד ח"ב סי' ס"ב, מהר"ם שיק יו"ד קע"ג). אך יש שצדדו להקל לפי הפוסקים שצביעת השערות היא דרבנן (עיין שואל ומשיב קמא ח"א סי' ר"י, וכן צדד במנחת אלעזר ח"ד סי' כ"ג להלכה ולא למעשה. ובמנחת שלמה ח"ב סי' פ"ב אות ז' כתב שהמנהג להקל, **וכן העיד מורינו ראש הכולל הגר"ח נבנצל שליט"א** שהגרשז"א התיר זאת לבחור בישיבת "קול תורה"). ויש שהתירו לצבען במקום צער ע"י גוי (אבני זיכרון ח"ג סי' ל"ט, ועי"ע בית היוצ"ר יו"ד סי' מ"ה, מנח"י ח"ו סי' פ"א). ויש שהסכימו להתיר ע"י גוי רק באדם המוכר כיר"ש, שלא יחשדוהו שעושה בלי הסכמת גדולי הדור (עיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קמ"ג, קמ"ד). וכל אחד ישאל לרבותיו. אך ודאי מותר למנוע את הלבנת השערות, כגון ע"י נטילת כדורים, או שימוש ב'שמפו' שאינו צובע, אלא רק מונע את ההלבנה (אהל יעקב בשם הגר"ח קנייבסקי, הגר"י ברונפמן שליט"א, ופשוט). וכשחצי מזקנו הלבין, יוכל לגלח את כולו בדרך

המותרת, שאין בה השחתת זקן (דברי חיים ושבט הלוי שם), ויתחיל לגלח בצד השחור, כדי שלא יטול את הלבנות מבין השחורות בתחילה (שבט הלוי שם).
אמנם למרות שלענין שבת גם המלקט שחורות מבין הלבנות חייב אפי' בשערה אחת בידו (ס"ק ד', שונה הלכות), מ"מ ביום חול בכל אופן מותר לו לצבוע את שערותיו בצבע לבן (עיין ב"י שם בסוף הסימן). וכן כל אדם שרוצה להראות מבוגר, כגון לקבל משרה וכד', מותר לו לצבוע שערו ללבן (כרם שלמה שם בשם הגרי"א, הגר"פ ברונפמן שליט"א).
ומותר למי שיש לו גם שערות לבנות להסתרק, כיוון שאינו מתכוון, ואינו פסיק רישא שיתלשו דווקא השערות הלבנות (הגר"י ברונפמן שליט"א כהמהר"ם שיק יו"ד סי' קע"ב).

לתלוש נוצות מעור העוף לאחר הבישול?

תשובה: התולש נוצה מעור העוף, בין מחיים ובין לאחר מיתה, חייב (ס"ק ד). ולפי"ז יש שהחמירו שלא לתלשן אף לאחר הבישול (עיין זית רענן או"ח הל' א' סי' א' אות י"ב, והחמירו כמותו בכה"ח ס"ק ט"ו, שבט הקהתי ח"ג סי' ק"ל, ועוד). אך יש מתירים, כיוון שלאחר שנתבשל יש עליו שם בשר ולא עור (קונטרס 'עובר אורח' שבסוף ספר ארחות חיים סי' של"ו עי"ש עוד, הובא בהר צבי ט"ל הרים גוזז סי' ג', ובמנחת שבת סי' פ' ס"ק קט"ז), שהרי לענין טומאה לאחר הבישול העור מטמא טומאת בשר. ועוד ראיה, שהרי לאחר שנתבשל אין איסור להסיר את העור עצמו משום "הפשטת עור" (אור לציון ח"ב פל"א תשובה י"ג). ויש עוד סברא להקל, שלאחר הבישול הנוצות עומדות להנתק, והן כמרוטות ועומדות (עיין הר צבי שם, אג"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות ט', באר משה ח"ו סי' מ"ח, ועיין עוד טעמים להתר בקצה"ש סי' קמ"ג ס"ק א' והעיד שהעולם נוהגים להקל, וכן הביא בארחות שבת ח"א פי"ז הע' י"ב שהמהרי"ל דיסקין התיר זאת בפשיטות). וכ"א ישאל לרבותיו (הגר"י ברונפמן שליט"א). ובכל אופן יוכל להסיר את העור עצמו בסמוך לסעודה, ואין זה כבורר פסולת מתוך אוכל, שדינו כקליפת פרי (וכמו שנתבאר בשערי ציון סוף סי' שכ"א).

סע' ג'

האם מותר להסיר שעוה שנפלה על דף? ועל כלי אחר?
וביו"ט, האם מותר להסיר את שאריות השעוה מהפמוטות, כשרוצה להניח שם נר חדש?

תשובה: אם כוונתו לכתוב על מקום השעוה- יש לחוש (לב"ח ודעימיה) שאסור להסיר שעוה שנפלה על דף כדי לכתוב במקומה. וכן, אסור להסיר שעוה שנפלה על האותיות, דהוי כמוחק על מנת לכתוב (ס"ק י', או כמוחק ע"מ לתקן- כמבואר בבה"ל ד"ה שעל הקלף. ועיין בבה"ל ד"ה המוחק שלפי"ז חייב אפי' באות אחת, דהוי כמגיה אות אחת להשלים ספר. ועיין בה"ל ד"ה שעל הקלף שיטת רעק"א שדעתו כהחולקים, שאינו 'מוחק', אך חייב בכ"ז משום מתקן מנא). אמנם, אם השעוה נפלה שלא במקום האותיות, ובמקום שאין כוונתו לכתוב עליו (וכמו בס"ק מ"ה), או על כלי שלא שייכת בו 'מחיקה', אסור להסירה רק משום 'ממחק'- אם הוא ממרח אותה על הכלי, ומשום 'מוקצה'. ולכן מותר להסירה בלי לגעת בה בידיו, ובלי למרח. כגון אם השעוה נתייבשה על כלי רך, מותר לקפל את הכלי במקום השעוה, כדי שהיא תפול (עיין בה"ל ד"ה שעל הקלף). וביו"ט מותר להסיר את שאריות השעוה היבשה מהפמוטות אפי' בידיו (וכן את הדיסקית שיש בתוך ה'נריות'), כיוון שהן בטלות לפמוט, ואין בהן איסור מוקצה (ארחות שבת ח"ב פי"ט הע' רפ"ו בשם הגרי"א והגרשז"א).

האם מותר לשבור/לאכול: עוגה שיש עליה כיתוב/ציורים? ביסקוויטים? עוגיות בצורת אותיות? לבלוע כדור עם כיתוב?

תשובה: לכאו' מפורש שאסור לשבור עוגה שיש עליה כיתוב (רמ"א בשם מהר"ם מרוטנבורג), ויש מחמירים אפי' בציורים (ס"ק ט"ז). ויש מתירים אפי' בכיתוב (ס"ק י"ז בשם דגול מרבבה, וע"ע באור לציון ח"א סי' כ"ה וח"ב פ"מ תשובה א' לפי דעת המחבר, אך בכה"ח ס"ק ל"ב ול"ד הביא להחמיר), וטעמם, שאינו מתכוון למחיקה, והוי פ"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן, כי הרי זו גם מחיקה שלא ע"מ לכתוב, בדרך קלקול, וגם בשינוי. ולשיטתם האיסור (בשם המהר"ם) הוא רק כשנתנו לתינוקות לאכול את הכיתוב בכוונה, כסגולה שיחכימו, שבזה יש גם כוונה למחיקה, וזו גם לא דרך קלקול (כמבואר בדג"מ). והמשנ"ב סמך ע"ז רק כששוברן בפיו דרך אכילה (ס"ק י"ז. עיין ט"ז ודג"מ.) אמנם החזו"א (סי' ס"א ס"ק א') החמיר גם בזה, שלשיטתו "דרך אכילה" היא התר רק לגבי בורר וטוחן, כיוון שכל אכילה תמיד נעשית ע"י ברירה וטחינה, וכשהוא עושה אותן בדרך אכילה "לא חייל עלי' שם עובדא ועמל מלאכה", אך במחיקה, כיוון שלא כל אכילה נעשית ע"י מחיקה, ממילא אין התר של "מחיקה בדרך אכילה" (דלא כהט"ז. ואת המשנ"ב באר דהוי מחיקה בשינוי,

ויצטרף ל"פ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן", אך ציין שעיקר ההתר בפ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן אינו מוכרע, ואין לו מקור בגמ'). וכשהכיתוב הוא ממי פירות ושאר דבר שאינו מתקיים- למשנ"ב (ס"ק ט"ו) מותר אף לשברו בידיים, כיוון שהוא "דבר שאינו מתקיים, הכתוב על דבר שאינו מתקיים", וזה גם "שלא ע"מ לכתוב", והוי פ"ר דלנ"ל בתלת דרבנן (עיין פמ"ג א"א ס"ק ה'). והחזו"א מחמיר גם בזה, כיוון שסו"ס הוא 'כתב' (ולכאו' כוונתו שהרי החמירו גם באינו מתקיים, ואין רבותא בכך שגם הכתב עצמו אינון מתקיים). וכן, כשהכתב חקוק בגוף העוגה עצמה בידיים, או ע"י דפוס (כמו הכתב המצוי בביסקוויטים)- למשנ"ב (שם) בכה"ג 'אין עליו שם כתב', וממילא אין איסור למחקו, ומותר לשברו אף בידיים (אולם ע"ע סי' תע"ה ס"ק מ"ז ושבט הלוי ח"ט סי' ע"ז). והחזו"א מחמיר, שכשם שאסור לחקוק כתב כזה בשבת (עיין לקמן בשם הרוקח), כך גם אסור למחקו. ולשיטתו רק כש'כל תמונת הפת עצמה' היא כזו (כמו שעושים היום פת בצורת מפתח, או עוגיה בצורת אות וכדו'), 'לא חל עליה שם צורה', ומותר לשברה (כך נראית מסקנת החזו"א שם בביאור מדוע אין איסור מחיקה במצות "סריקין המצויירים" בפסחים ל"ז. ואף שבארחות שבת פט"ו הע' ל"ו הציע שמסקנת החזו"א היא לחלק בין אותיות לציורים, מ"מ בסעי' כ"ה גם הוא סתם שם שההתר הוא כאשר הצורה מתקבלת ע"י "כל תמונת המאפה", ואף כשהצורה היא 'אות', ולא ציור. וכן הוא בדברי יחזקאל סוף סי' ד' בהגה"ה, ונימק שזה כמו שכתבו כמה פוסקים, שציינם בקו"א, ש"אות בלי רקע של גליון לא מקרי כתב". וכן פרש ר"י"ץ גיאת ב'סריקין המצויירים'- "פת העשויה צורות צורות דמות יונים ודגים ושאר צורות, וכן פרשו הגאונים ז"ל", והובא במגיד משנה הל' חמץ ומצה פ"ה הט"ו. ובמה שהקשה השבט הלוי שם דאיתא ברוקח סי' ר"פ שאסור לעשות ציורים על הפת ביו"ט משום 'כותב', באמת שם איירי בחוקק ציור על הפת, ולא כשזוהי תמונת הפת. אך בחיי אדם כלל צ"ב סס"ג כתב שנראה לו שאסור אף לעשות מן העיסה כמין צורה, אלא צ"ל כמו שתרץ בארחות שבת פט"ו הע' ל"ו, ששם אסור כיוון שהוא מתעסק בעשיית הצורה, ולכן לפעולתו יש שם 'כותב', וה"ה שיהיה אסור להתעסק במחיקתה. אך כשהוא רק חותך את העוגה, ואינו מתייחס ל"ציור", אז מחשיבים את הציור כצורת העוגה עצמה כנ"ל. ועי"ש עוד. וכסברת הגרשז"א שנביא לקמן לגבי "קריעת צורות פשוטות שע"ג האריזה", שכשאינו מתכוון למחקן מחשיבים אותן כחלק מהאריזה).

וי"ש יחמיר כהחזו"א בכל זה (הגר"י ברונפמן שליט"א). ועיין התרים שונים לקמן לגבי "קריעת אותיות שעל האריזות"- במקום צורך גדול, בקטן לצורך עצמו, ובענין שבירה בין אותיות שלמות, שכ"ז שייך גם לכאן. אך לכו"ע מותר לבלוע גלולה שיש עליה כיתוב, כיוון שבזמן שהוא בולע אותה הכתב עדיין קיים, וכשהכתב נמחק במעיו הוא כבר כ"אבוד מהעולם". וה"ה בכל בליעת כיתוב שלם (חוט שני ח"א עמ' קס"ב).

לפתוח ולסגור ספר שיש בחודי דפיו אותיות, או צורות? להצמיד קרעים של דף כתוב? להוציא טישו באופן שמפריד בין האותיות שעל פתח האריזה?

תשובה: לפתוח ולסגור ספר שכתוב על חודי דפיו- זוהי מחלוקת. שיש אוסרים, כיוון שבזה הוא שובר ומעמיד את צורת האותיות, והוי מוחק וכותב. ויש מתירים כיוון שבזה הוא רק מקרב את חלקי האות זה לזה, ואינה כתיבה (תשובת הרמ"א סי' קי"ט ע"פ שבת ק"ד: ש"מחוסר קריבה אינו כמחוסר מעשה", וממילא מותר לקרב בין אותיות שלמות כדלקמיה, וס"ל לרמ"א שה"ה שמותר לקרב בין חלקי אותיות). ויש מתירים מטעם אחר (עיין שה"צ כ"ד), שהספר עשוי לפתוח ולסגור תמיד, והוי כפתיחת וסגירת דלת שאין בה משום בנין וסתירה, וכן המנהג. ומ"מ נכון להחמיר כשיש לו ספר אחר (ס"ק י"ז). ולכתחילה בודאי יותר טוב שלא לעשות אותיות על חודי הדפים (שה"צ כ"ה). והחזו"א (סי' ס"א ס"ק א') כתב שאינו דומה לפתיחת דלת, שרק בבנין- עיקר שם בנין הוא הקביעות, וכשם שהמניח אבן ואינה מבטלה שם, אינו בנין כלל, והמבטלה שם חייב (עיין שבת ק"ב:), ולכן בדלת העשויה לפתוח ולסגור אין משום בנין. אך הכותב על דעת למחקו מיד, חייב (וכן הקשה הנשמת אדם כלל ל"ז ס"ב, והמאמר מרדכי בסוף הסימן, עי"ש). וביאר החזו"א כוונתם שההתר הוא דהוי פ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן, שהפתיחה היא מחיקה בקלקול, וכן הכתב מקרי על דבר שאינו מתקיים, ומ"מ ראוי להחמיר (עי"ש. ועיין באמרי יושר ח"א סי' קנ"ו שהתיר כיוון דהוי לצורך מצוה, עי"ש). אך כשאין משמעות לצורות שבחודי הדפים כמו שמצוי בספרי קודש, מותר לכו"ע (עיין שש"כ פכ"ח הע' ח' בשם הגרשז"א, חוט שני ח"א עמ' קס"ג, ארחות שבת פט"ו סי"א).

בדף של ספר שנקרע במקום האותיות- יש מחמירים, והוסיפו שכאן חמיר טפי, שאין את הדמיון לדלת, כיוון שהדף אינו עומד לפתוח ולסגור, אלא אדרבה רק להדבק (חוט שני ח"א עמ'

קס״ג, וע״ע אז נדברו ח״ה סי׳ י״ח ובעוד מקומות שציין שם. אך עיין אג״מ יו״ד ח״ב סי׳ ע״ה שזה תלוי במציאות, וגם כאן הרי עומד להפתח ולהסגר), ועוד שכאן הוא מתכוון לחבר בין האותיות כדי לקראן (לבושי מרדכי סי׳ פ״ו אות ב׳, ויען יוסף ח״א סי׳ קפ״ד). אמנם יש מקלים גם בזה כשאין לו ספר אחר (שש״כ שם ס״ג, משנה הלכות ח״ו סי׳ פ״ט). ויש שהתירו לגמרי כיוון שבדף שנקרע בסתמא הרגילות היא שהאות עדיין ניכרת בצד אחד של הקרע (כגון בצד שבו רוב האות), ואפשר לקרוא ולזהות אותה גם מצד זה לבד, ולכן כשהוא מחבר צד זה לצד השני (שיש בו את מיעוט האות) לא מקרי ״כותב אות״ (אג״מ שם, אך כתב שבאופן שידוע שאפשר לקרואה רק ע״י החיבור, וכוונתו להעמידו בצמצום, אסור לכו״ע, כהמחמירים הנ״ל). ולכתחילה יש להמנע מכך, אבל בשעת הצורך יש להקל. וה״ה בהוצאת הטישו הראשון מהאריזה (הגר״י ברונפמן שליט״א).
אך בכל אופן שהקרע הוא בין האותיות, שיש עוד צד גדול להקל (עיין לקמן לגבי קריעת אריזות), אפשר להקל בכל זה (הגר״י ברונפמן שליט״א).

לקרב בין אותיות שלמות כדי לצרפן יחד?

תשובה: אסור ״ליצור חיבור״ בין אותיות שלמות, כגון לתלותן זו לצד זו ע״ג פרוכת, שהוא כעין כותב (ס״ק כ״ב אות ח׳ ע״פ מג״א, אולם עיין נשמת אדם כלל ל״ז, ומנח״ח מוסך השבת הכותב אות ז׳, שפקפקו בזה). אך כאשר אין שום חיבור בין האותיות, וגם אינו מחברן ע״ג דבר אחר, כגון על פרוכת או לוח, אלא רק מניחם ע״ג דבר אחר, מותר לקרבן זו לזו כדי ליצור מילה, וה״ה שמותר לרחקן, וכמפורש בגמ׳ (שבת קד:) ש״מחוסר קריבה לא הוי מחוסר מעשה״, ושלכן מי שכתב שתי אותיות הרחוקות זו מזו, אך ניתן לקרותן יחד ע״י קירוב, הן נחשבות ״נהגות זו עם זו״, וחייב. וממילא ה״ה להיפך, שאם הן כבר כתובות, מותר לקרבן. ולעיל נחלקו רק בקירוב בין חצאי אותיות אי חשיב ככתיבה (עיין מאמר מרדכי ס״ק ה׳, אבני נזר או״ח סי׳ ר״י אות ב׳ שהוכיח כן גם מהמשנה, אג״מ ח״א סי׳ קל״ה, שש״כ פ״ט הע׳ נ״א בשם הגרשז״א, חוט שני ח״א עמ׳ קנ״ז, הלכות שבת בשבת ח״ג עמ׳ קצ״ה, וע״ע ח״א עמ׳ תשמ״ה. ולא מצאנו שום פוסק שכתב לחלוק על כך, ובמה שדייקו המלקטים, יש להשיב. ועיין בשבט הלוי ח״ט סי׳ ע״ח שהחמיר ב״אותיות שנעשו מתחילה כדי ליצור יחד צורה מסויימת״, וכן הובא שם בשם הגרישז״א). לגבי חיבור ב״פאזל״ או במגנט, עיין לקמיה.

לפתוח אריזות חטיפים תוך קריעת אותיות או ציורים?

תשובה: יש מקלים בדומה למה שהקלו בענין שבירת האותיות שעל העוגה דלעיל (אור לציון ח״ב פכ״ז תשובה ז׳, ועוד), אך, כאמור, המשנ״ב הקל שם רק כשאוכלן בפיו (והחזו״א החמיר גם בכה״ג), וכיוון שזה לא שייך בקריעת אריזות, יש להחמיר שלא לקרוע אותיות (וכן הוא לגבי שבירת אותיות שעל החותם בסי׳ תקי״ט ס״ק י״א כהט״ז, המג״א, הגר״ז החי״א, ועוד. וכ״כ בשש״כ פ״ט סי״ג לגבי קריעת אותיות וציורים שבאריזות, ובעוד ספרים. ובאבן ישראל ח״ט סי׳ כ״ג התיר לקרוע את אותיות החותם משום שמחריב גם את ״מקום הכתב״, דהיינו גם את ה״רקע״ של הכתב, וצ״ע שאתיא דלא כהמג״א והט״ז הנ״ל, וכן הוצרך לדחוק בענין שבירת אותיות שעל העוגה), וכן המנהג להחמיר לכתחילה. אך כיוון דהוי לכל היותר פ״ר דלא ניחא ליה בדרבנן (ס״ק י״ז, וכמו שנתבאר), לצורך גדול אפשר לסמוך על המקלים בזה לכתחילה (עיין סי׳ שי״ד ס״ק י״א. וכעין זה כתב בפסק״ת). וכן יש להקל בזה בקטן שלא הגיע לחינוך, שקורע לצורך עצמו (עיין סי׳ שמ״ג ס״ק ז׳ ובה״ל שם ד״ה מדברי). וכן בדיעבד, אם פתחו ע״י קריעת אותיות, מותר לאכול מהאריזה, שיש מתירים לקרען לכתחילה, ואף ב״מזיד״ הוי לכל היותר ״ספק מעשה שבת״, שמותר להנות ממנו מדין ספק דרבנן לקולא (סי׳ שי״ח ס״ק ב׳). ויש מתירים לקרוע ״בין האותיות״, דס״ל שבזה הוא רק מפריד בין אותיות שלמות, וכמו שנתבאר לעיל (מנחת איש ח״א פכ״ג אות ז׳, אוצר הלכות ח״ה עמ׳ תרמ״ח, שבות יצחק ח״ב סוף פ״ב, וע״ע הלכות שבת בשבת ח״ג עמ׳ קצ״ה). אמנם כאן, כיוון שהאותיות ״מחוברות יחד״ ע״ג האריזה, ובקריעתו הוא מפריד את החיבור, יש מקום להחמיר (עיין אג״מ ח״א סי׳ קל״ה, שש״כ פ״ט הע׳ נ״א בשם הגרשז״א), ובמקום הצורך יש להקל (הגר״י ברונפמן שליט״א). ומותר לכתחילה לקרוע ״צורות פשוטות״ שאינן ציורים, כגון ״רקע מגרפיקה של קווים״ שעל שקית החלב (שמותר לקורעה ב׳דרך השחתה׳- עיין מש״כ בסי׳ שי״ד). ולמרות שגם הכותב צורות כאלו חייב משום כותב, מ״מ לאחר שנכתבו הרי הן כחלק מהאריזה, והקורען בלא כוונה למחקן, לא חשיב מוחק (שלחן שלמה הע׳ ח׳). וה״ה בצורת ריבוע או משולש, או מסגרת סביב (פסק״ת הע׳ 52, וכן צדדו בארחות שבת פט״ו הע׳ כ״ח). אך בכעין פרח, או כוכב, או ״מגן דוד״, יש להחמיר (פסק״ת שם).

סעי' ד'

האם מותר לכתוב בשבת: על חול? על השולחן ע"י מים/ שאר משקה? על חלון שיש עליו אדים? באוויר כדי לרמז לחבירו? לעשות צורת אותיות באצבעותיו?

תשובה: על חול- אסור לכתוב (ס"ק כ), ואף דהוי כתב שאינו מתקיים, אסור מדרבנן (ס"ק י"ג).
על השולחן- אסור לכתוב במשקין (שו"ע). ובמים, כיוון שאין רישומן ניכר משמע להתר (עיין שה"צ כ"ח שדייק מרש"י בשבת ק"ד: שהאיסור הוא דוקא במי תותים, שמשחירין, או במי גשמים, שיש בהם אדמימות שקבלו מהתקרה, כדאיתא במאירי, אך במיא בעלמא מותר, וכתב שאינו יודע מנין לתפא"י לאסור), ומ"מ אין הדבר מוחלט, ויש להחמיר אפי' במים (הגר"י ברונפמן שליט"א, וכן אסר בכלכלת שבת קופת רוכלים אות פ"ט).
על אדי החלון- אסור מדרבנן (ס"ק כ'), שבזה הכתב יותר ניכר מבמים, ואסור לכו"ע (שה"צ כ"ח).
באוויר כדי לרמז לחבירו- מותר (ס"ק כ"א), וה"ה שמותר להוליך אצבעו על משטח בצורת אותיות, שאין רישומו ניכר כלל (ס"ק כ"ב).
לעשות צורת אותיות באצבעותיו- מותר, דאין רישומן ניכר כלל (חוט שני ח"א עמ' קנ"ח, וכתב שה"ה שמותר לדבר בשפת החרשים, ארחות שבת פט"ט הע' נ"ב בשם הגר"ש ואזנר, וע"ע שבט הלוי ח"א סי' צ"ט. אולם עיין מקור חיים ס"ד).

להניח שקופיות במקרן שכבר דולק מער"ש?

תשובה: אסור, דהוי זלזול באיסורי שבת (שבט הלוי ח"י סי' ס', והוסיף "וטעמי כמוס להחמיר", הגר"י ברונפמן שליט"א).

להניח חפץ כנגד השמש כדי שיעשה צל בצורת החפץ?

תשובה: מותר, דמקרי אין רישומו ניכר, וכן המנהג (הגר"י ברונפמן שליט"א. וכן נראה משבט הלוי הנ"ל שאסר הקרנת שקופיות רק משום זלזול באיסורי שבת, ולא משום כותב. אולם עיין חוט שני ח"א עמ' קנ"ח).

האם מותר להכנס למקום שמצולם כל הזמן בשבת? האם מותר להניח מצלמות כאלו שתעבודנה בשבת?

תשובה: לגבי להכנס למקום שמצולם- כאשר אינו מתכוון להיות מצולם, מותר. ונאמרו בזה כמה טעמים להקל בפוסקי זמנינו: א. שזהו כתב שאינו ניכר מתחילתו (כי אלו רק גלי חשמל הגורמים להווצרות תמונה- עיין שלחן שלמה הע' ל"ג), שמדאו' אינה כתיבה, אלא מדרבנן (ועיין לקמן בשם ספר "בצל החכמה"), ועוד שכותב "בשינוי", ע"י הליכה באזור המצולם (וכן הביאו בארחות שבת פט"ו הע' נ"ה בשם הגרישי"א), שהוא ג"כ מדרבנן, והוי פ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן (תשובת הגרשז"א, מובאת ברבבות אפרים ח"ג סי' רמ"ז). ב. כשעובר שם, אין לו שייכות כלל לפעולת הצילום, ולא ניחא ליה בזה. ולכן אף שזה פ"ר שיצולם, אינו דומה לגורר ספסל בפ"ר שיעשה חריץ, כיוון ששם הוא עושה מעשה שמחמתו ודאי תעשה מלאכה (ומתעסק בקרקע עצמה), ולכן לא שייך לומר שאינו מתייחס אליו, אבל כאן שהוא רק עובר שם, ואינו עושה מעשה (של התעסקות במצלמה או בצילום), ולכן פשיטא שאינו מתייחס אליו, וגרע יותר ממתעסק, דאינה "מלאכת מחשבת" כלל (חוט שני ח"ד עמ' קס"ד, וכתב שטעם זה מהני גם כלפי החשש שבשינוי זרם החשמל, ועיין במה שהביא בשמו בארחות שבת פט"ו הע' נ"ה, דהוי גם כתב שאינו מתקיים, וצ"ע ממה שכתב בחוט שני כאן. וע"ע שבט הלוי ח"י סי' ס'). ג. י"א דהוי כעומד מול המראה, שמותר, ואין לזה שום שייכות לכותב או לצובע, כיוון שלא הוסיף שום "חומר" למראה, אלא שכך היא תכונתה לשקף את העומד מולה, וה"ה בעמידה מול מצלמה (בצל החכמה ח"ו סי' ס"ה סעי' ב'. ושם התיר אף להתכוון שיראו אותו במסך. וע"ע תשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"ט).
להניח מצלמות כאלו שתעבודנה בשבת- לכתחילה ימנע מכך, כיוון שבזה ניחא ליה בצילום. אך כשיש צורך בטחוני וכדי, נוהגים להניחן באופן שכל מצלמה תעבוד רק בחלק מהזמן, ובכך לא תהיה ודאות שהעובר כנגדן יצולם (הגר"י ברונפמן שליט"א, וכפי שהורה הגרישי"א לעשות במצלמות האבטחה שבכותל. ועיין בה"ל סי' שט"ז ס"ג ד"ה ולכן, שיש צד גדול להקל ב"ספק פ"ר לשעבר").

להרכיב פאזל בשבת?

תשובה: לגדולים אסור, כי בפאזל מחברים בין החלקים, וכמובאר לעיל (ע"פ ס"ק כ"ב אות ח') שאפי' בין אותיות שלמות אסור לעשות חיבור כדי לקרותן יחד, וה"ה שאסור להרכיב תמונה ע"י חיבור בין חלקים (עיין שש"כ פט"ז סכ"ד). אך מותר לקטנים להרכיבם, דהוי דרבנן לצורך עצמן (עיין סי' שמ"ג בה"ל ד"ה מדברי), ובפרט שהאיסור להרכיבם אינו ברור כ"כ (עיין ארחות שבת ח"א פט"ו הע' כ"ג וע"ע בעמ' תקע"א, באר משה ח"ו סי' כ"ו, אור לציון ח"ב פמ"ב תשובה ו'). ולכן חלקי הפאזל אינם מוקצה גם לגדולים, משום שהם ראויים לקטנים (הגר"י ברונפמן שליט"א).

לחבר אותיות ללוח ע"י מגנט ולצרפן למילה?

תשובה: אסור, כנ"ל בתשובה הקודמת, וכשם שאסור לתלות אותיות על פרוכת, דהוי כעין כותב (עיין ס"ק כ"ב אות ח'), ה"ה שאסור לחברן יחד ע"ג כל משטח, וגם ע"י מגנט מקרי חיבור (שלחן שלמה הע' ל"ה, שבות יצחק חי"ד עמ' כ"ג בשם הגרי"א, מסורת משה ח"א עמ' קנ"ג בשם הגרמ"פ).

לחרוץ בסכין על קליפת הפרי כדי לקלפה מהחריץ?

תשובה: מותר, ואין זה "משרטט", כי גדר משרטט הוא סימון במטרה לכוון איזו מלאכה שיעשה אח"כ ע"פ הסימון (עיין שה"צ נ"ד. ועיין בהרחבה בתורת המלאכות ח"ז המשרטט), כגון המשרטט על עור כדי לחתכו בצורה מדוייקת (הנזכר ברש"י), או המשרטט על נייר כדי לכתוב שתי אותיות תחת אותו שרטוט (הנזכר ברמב"ם). וכיוון שאין איסור "מחתך" באוכלין (סי' שכ"ב ס"ק י"ב), ממילא כשמסמן עליהם אינו מכין למלאכה אחרת, ואין זה בגדר משרטט (שש"כ פי"א סט"ו, הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תשל"ג).

סעי' ה'

האם מותר לסמן בציפורן על הספר, כגון כדי לזכור שצריך לתקנו שם?

תשובה: ישנה מח' לגבי סימון בציפורן ע"ג קלף שהוא קשה, והסימון אינו מתקיים עליו (ס"ק כ"ג, כ"ד, ועיין בה"ל ד"ה מותר וד"ה כמו), אך ע"ג נייר אסור לכו"ע, שהסימון מתקיים, ואסור לפחות מדרבנן (ס"ק כ"ה, עי"ש עוד).

סעי' ז'

האם מותר לפתוח ולסגור טיטול ע"י סרטי הדבקה או "סקוטש"?

תשובה: בטיטולים הנסגרים ע"י סרטי הדבקה- ישנה מחלוקת אם מותר להשתמש בהם בשבת, שיש אוסרים משום "הדבקה לזמן" (ועיין שבות יצחק חי"ח עמ' קכ"ח בשם הגרי"א שצריך לסגור את הטיטולים האלו מלפני שבת, ובשבת להלבישם לתינוק כמו מכנסיים), ויש שאסרו משום שבסגירתם הוא "מתקן כלי" (אור לציון ח"ב פכ"ט תשובה ו'. אמנם ציין לרב פעלים ח"א סי' כ"ו, ושם מבואר שאין איסור מתקן מנא בדרך לבישה), ורבים מתירים משום שזוהי הדבקה העשויה לפתחה ולסוגרה, והוי כעין "כפתור" שאין בשימוש בו משום תפירה (עיין ס"ק כ"ט, ארחות שבת פי"א סל"ו. ועיין שש"כ פט"ו ספ"ז שלכתחילה יש לפתוח את המדבקה מלפני שבת, ולחזור ולכסותה במגן שלה כדי לעשותה "הדבקה לפחות מיום", שאינה של קיימא כלל- עיין לקמן לגבי "פלסטר"), וראוי להחמיר (הגר"י ברונפמן שליט"א).

בטיטולים הנסגרים ע"י "סקוטש" (המצויים בזמנינו) - לכו"ע הוי כעין כפתור, ומותר להשתמש בהם בשבת (עיין שש"כ פט"ו ספ"ד, שבות יצחק שם, חוט שני ח"א עמ' קל"ז).

האם מותר לסגור את הטיטול לפני שזורקו לאשפה?

תשובה: זוהי מחלוקת. שיש מתירים (שש"כ פט"ו הע' רע"ג בשם הגרשז"א, ועיין שש"כ ח"ג פל"ה הע' ס"ג שחזר בו ממה שרצה מתחילה לאסור. ועיין אז נדברו ח"ב סוף סי' י"א), וטעמם, שאפשר שקשר שקשרו לעולם, אך יש בו צורך רק לפי שעה- אינו קשר של קיימא, וה"ה בהדבקת הטיטול שנצרכת רק לפי שעה עד שיזרקנו לאשפה, שאינה תפירה של קיימא (עיין שש"כ פל"ה הע' ס"ז בסברא המוזכרת בשו"ת המהרי"ל דיסקין. והראיה, מיומא ס"ז. שקשרו בין קרניו של השעיר המשתלח ביו"כ עצמו, ויתכן שאינו של קיימא משום שהקשירה נצרכת רק עד זריקתו מהצוק). ועוד, שבמה שזורקו לאשפה ג"כ חשיב כאינה של קיימא (עי"ש. וכנראה כוונתו משום שבזה ההדבקה עומדת להשרף עם כל האשפה. וממילא אתי שפיר אף למה שהציע המהרי"ל לגבי השעיר המשתלח, שאולי לא חשיב של קיימא משום שע"י הדחיפה ראוי שינתק, וה"ה בטיטול שעומד להנתק בשריפתו). ויש אוסרים בזה (אור לציון ח"ב פכ"ו תשובה ו', שבות יצחק חי"ד עמ' ר"ל בשם הגרי"א), אפי' בסקוטש (חוט שני ח"א עמ' קל"ז), ולכתחילה יחמיר לזרקו בלי לסגור, אך יש להקל במקום הצורך (הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' ח'

האם מותר לנפח בשבת "כדור גומי"/ "מזרן אוויר"/ בלון?

תשובה: אסור לתת מוכין (-דהיינו כל דבר רך, כגון נוצות, צמר גפן, וכדו'), בפעם הראשונה לתוך כרית או מזרן, כי בזה הוא "עושה כלי" (לרוב הראשונים, וכדמשמע בשבת מ"ח.), וחייב חטאת (ס"ק ל"ג). אך מוכין שהיו בתוך הכר או הכסת ונפלו, מותר להחזירן לאותו כלי, שבזה הוא כבר לא "עושה כלי חדש" (ס"ק ל"ב). אמנם יש אוסרים לנפח באוויר גם "כדור גומי" או "מזרן אוויר" שכבר היה מנופחים ויצא מהם האוויר, מכיוון שכעת הוא לא מחזיר את אותו אוויר לתוך הכלי, אלא מכניס אוויר אחר (הלכות שבת בשבת ח"ב עמ' נ"ד בשם

הגרישי"א, מנח"י ח"ו סי' ל', ועי"ש שהביא עוד טעמים לאיסור). אמנם יש מתירין גם בזה לחזור ולנפחם, כיוון שאין לאוויר צורה נכרת, ואין חילוק כלל בין אוויר זה לאוויר אחר (כן נקטו בארחות שבת פ"ח סס"ח, ובששי"כ פל"ד סכ"ד כהגרשז"א ועוד). ויש להקל לקטנים, ובמקום הצורך אף לגדולים (הגר"י ברונפמן שליט"א).

בלון- בסוג בלון שאין רגילות לקשרו, אלא ללפפו על מקל, וכד'- הדין כנ"ל, שאסור לנפחו בפעם הראשונה, ובפעם השניה יש להקל לקטנים, ובמקום הצורך אף לגדולים. אך בבלון רגיל, כיוון שהדרך לקשרו, אסור לנפחו גם בפעם השניה, שמא יקשור (ארחות שבת שם סס"ט).

סעי' ט'

פירות מפוזרים בחצר או בבית - האם מותר לאספן ולקבצן יחד?

תשובה: המקבץ פירות ממקום גידולם, כגון מהשדה, חייב משום מעמר אף בשיעור קטן מאד, כגון אם קבצן לאכילה- חייב בכגרוגרת. אך שלא ממקום גידולם, אין בזה משום מעמר (ס"ק ל"ז). אמנם אם נתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה, לא יאספם לתוך סל או ארגז, "דהוי כעובדא דחולי", אלא יאספם מעט מעט, ויאכלם לאלתר. אך אם נפלו למקום אחד בחצרו בלי להתערב בעפר ובצרורות, מותר אפי' לתתם לתוך הסל. אך אם נתערבו בעפר, בצרורות, בעלים וכד', אפי' נפלו למקום אחד, ילקטם אחד אחד ויאכלם לאלתר (סי' של"ה ס"ק י"ז, י"ח).

ואם נתפזרו בבית יש משמעויות שונות אם שייך שם "עובדין דחולי" כמו בחצר (עיין כאן ס"ק ל"ז, ובסי' ש"ט ס"ק י"א), ויש שלא חילקו בין נפזרו בבית לנתפזרו בחצר (אז נדברו חי"ד סי' י"ז). ולמעשה יטאטא את כל הפירות שבבית למקום אחד, וירימם משם (ששי"כ פכ"ו סכ"ד, הגר"י ברונפמן שליט"א).

סעי' י"א

האם מותר לתת שומשום/אגוזים לתוך דבש/מים?

תשובה: לשו"ע מותר לתת שומשום ואגוזים לתוך דבש. אמנם משום בורר, לא יקבצם בידו כדי להפרידם מהדבש, ע"מ לאכלם לאחר זמן. אך לדידן (שחיישינן לדעת רבי שאסור אף רק "לתת מים" לתוך המורסן משום לש), יש לאסור אף לתת את שומשום והאגוזים לתוך הדבש מחשש לישה (סי' שי"ט ס"ק ס"ד, ובה"ל שם ד"ה שנותנין).

ולכו"ע אסור לתת שומשום ואגוזים לתוך מים, מפני שמתערבים ונתלים זה בזה, ונעשים כמין עיסה, וחייב משום לש (כמבואר בב"י שזה פשוט בזבחים צ"ד:, וכן פסק הרמב"ם. וצ"ע, שלשיטת הרמב"ם אין חיוב דאו' ב"נתינת מים לבד", בין בבר גיבול, ובין בלאו בר גיבול- עיין סי' שכ"א ס"ק נ', ואכמ"ל).

סעי' י"ג

האם מותר לקרוע חתיכת צמר גפן מהחבילה, כדי להשתמש בה?

תשובה: יש אוסרים משום "קורע", כיוון שקורע חלק מהסיבים, וכן במה שמפריד בין הסיבים המסובכים הוי קורע (אור לציון ח"ב פ"לו תשובה כ"ב, ועיין שם באיזו אופן מתיר. וזהו גם אחד הטעמים לאיסור שכתב במנח"י ח"ד סי' מ"ה). ויש אוסרים משום "פוצע", שלפי הרמב"ם הוא המוציא חוט מן האריגה, ודמיא להא (מנוחה נכונה פ"ג אות כ', והביאוהו כמה מפוסקי זמנינו), ויש אוסרים משום "מתקן מנא" (חוט שני ח"א עמ' קמ"ב, ובמנח"י שם הסתפק בטעם זה). ויש שצדדו להתיר בכל זה, משום שאינו קורע, אלא רק מפרק בין הסיבים, ואף אם יש סיבים דקים שנקרעים, יש לצרף דעת השועה"ר שאין איסור קורע בדבר שהוא גוף אחד מעיקרו, ועוד שסיבים דקים אלו נקרעים ומתפרקים בנגיעה קלה, והוי כקריעת קורי עכביש שאין בה שם קורע, ועוד שהסיבים הדקים שנקרעים בטלים לגבי העיקר, שרק נפרד (ששי"כ פל"ה הע' נ' בשם הגרשז"א, אך סיים הגרשז"א שכיוון שיש שחששו לזה באיסור תורה, בטלה דעתו. ועיין צי"א ח"ח סי' ט"ו פי"ד ס"ק י"א שג"כ צדד להקל). ולכן אין להקל אלא בשעת הדחק, ובשינוי (הגר"י ברונפמן שליט"א).

ואם מקפיד על המידה בקריעתו יש אוסרים משום מחתך (אור לציון, מנח"י, וחוט שני שם, שו"ת מהר"ם בריסק ח"ג סי' ל"ה אות ב' והוסיף שם "או משום מתקן").

מה יעשה אדם שנקלע למקום שאין לו נייר טואלט חתוך?

תשובה: מי שצריך נייר טואלט, ואין לו להשיג נייר חתוך, יקרענו בשינוי, כגון ע"י מרפקו וכד', שהתירו איסור דרבנן מפני כבוד הבריות (ארחות שבת פי"א סכ"ב ע"פ סי' שי"ב ס"ק כ', שהתירו גם מלאכה בשינוי מפני כבוד הבריות, וכן שמע מהגרישי"א. וע"ע ששי"כ פכ"ג סי"ט). ובמקום שיש גוי, עדיף לומר לו לחתכו בשינוי (ארחות שבת שם).

באיזה אופן מותר לפתוח שקיות חלב/ סוכר/ אריזות של תרופות, וכד'?

תשובה: לכתחילה יפתחן לפני שבת (שש"כ תחילת פ"ט, ועוד). אך אם לא פתחן, דינן כ"חותלות של תמרים", שנעשו רק בשביל הפירות, וחשובים כקליפת הפרי, ולכן מותר לקרען בדרך השחתה (כמו שנתבאר בסי' שי"ד ס"ח). ולכן בכל אריזה שנעשית לשימוש חד פעמי, כגון אריזת איגלו, חטיף קטן וכד', מותר לקרוע בה "פתח שאינו יפה", כגון בשיניו וכד'. אמנם, אריזה שמשתמשים בה כמה פעמים, כגון שקית חלב, שקית סוכר גדולה, וכד', לכתחילה יקרע אותה באופן שאינו ראוי לשימוש חוזר, ויעביר את תכולתה לכלי אחר (הגר"י ברונפמן שליט"א. ועיין דעות שונות בזה בשש"כ פ"ט הע' י"ב בשם הגרשז"א, הלכות שבת בשבת ח"א עמ' תשנ"ו ובהע' בשם התהל"ד והגריש"א, חוט שני ח"א עמ' קמ"ד, ארחות שבת פי"ב ס"ו).

סעי' י"ד

האם מותר לפתוח חטיפים ע"י הפרדת שני צידי האריזה הדבוקים למעלה?

תשובה: באריזות הנעשות לשימוש חד פעמי, מותר (הגר"י ברונפמן שליט"א). כיוון שמלכתחילה הדביקו אותן על מנת להפרידן, והוי הדבקה שאינה של קיימא, שמותר לפותחה (ס"ק מ"ד). ואף שיש מחמירים כשהקשר, או התפירה, או ההדבקה נעשו ליותר מיום אחד (עיין סי' שי"ד ס"ק מ"ד, סי' שי"ז ס"ק כ"א), מ"מ, כיוון שאריזות החטיפים נחשבות כ"חותלות של תמרים", ודינם כ"קליפה של פרי" כנ"ל, אין איסור בקריעתן מדינא, כנ"ל בתשובה הקודמת (עיין בה"ל סי' שי"ד ס"ח ד"ה חותלות. וע"ע שש"כ פ"ט הע' י"ב וכ"א בשם הגרשז"א).

להפריד בין חודי דפי ספר שנדבקו ע"י ספריי צבע (כמו שמצוי במחזורים)?

תשובה: מותר, כי הדפים נדבקו בהדבקה שאינה עשויה לקיום, ואף לא נעשתה בכוונה, ולפיכך אינה דומה לתפירה כלל, ואין בה משום קורע (הגר"י ברונפמן שליט"א ע"פ ס"ק מ"ד).

באיזה אופן מותר להשתמש בפלסטר?

תשובה: ישנה מחלוקת אם מותר בשבת להסיר את הנייר הדבוק לפלסטר. שיש מתירים משום שהדבקה זו נעשתה כדי לשמור על הדבק ורק כדי להפרידה אח"כ, ואינה של קיימא (הגרשז"א בשש"כ ח"ג פל"ה הע' ס"ג). ויש מתירים משום שאין כאן כוונת הדבקה כלל, אלא "הנחה" של הנייר על הדבק, באופן שקל להסירו, ורק כדי לשמור על הדבק (ארחות שבת פי"א הע' מ"ו בשם הגרנ"ק), ויש אוסרים כיוון שסו"ס הוא מפריד הדבקה שנעשתה לזמן ממושך (שם בשם הגרישו"א). ולכתחילה יסיר את הנייר ויחזור וידביקנו מבעו"י, כדי שזו תהיה הדבקה לפחות מיום, ויהיה מותר להפרידה בשבת. אך במקום צורך גדול יקל להסירו בשבת (שש"כ פל"ה סכ"ז בשם הגרשז"א).

מותר להדביק את הפלסטר על גוף האדם, י"א מפני שבכך הוא מדביק דבר רך ע"ג דבר קשה, שאין בזה משום תופר (חוט שני ח"ד עמ' קפ"ג), וי"א משום דהוי תפירת עראי, ועוד שאין דרך תפירה בהדבקה על גבי גוף האדם (אור לציון ח"ב פל"ו תשובה ט"ו). אך יזהר שלא להדביק את קצוות הפלסטר זה על זה (חוט שני שם, ארחות שבת פי"א סל"ה).

אם הפלסטר הודבק על מקום שעיר, לא יתלשנו בשבת, משום דהוי פ"ר שיתלוש שערות, אלא ימיס את הדבק ע"י חומר כלשהו, כגון "בנזין רפואי", אם הוא מוכן לכך מאתמול, ואינו מוקצה. אך אם אינו יכול, והוא מצטער מהפלסטר, יקל לתלשו משום דהוי פ"ר דלנ"ל בתרי דרבנן, שהרי הוא תולש את השערות בשינוי, ובדרך קלקול (עיין שש"כ פל"ה ס"ל בשם הגרשז"א).

האם מותר להסיר קוצים שנסתבכו בבגדיו?

תשובה: מותר להסירן בצנעה ובנחת, ואם נקרע-נקרע, כיוון שאינו מתכוון, ו"בנחת" לא הוי פ"ר שיקרע (סס"ק מ"ד).

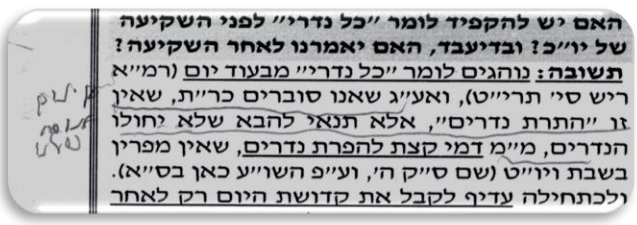
סימן שמ"א

התר נדרים בשבת

סעי' א'- ב'

האם יש להקפיד לומר "כל נדרי" לפני השקיעה של יו"כ? ובדיעבד, האם יאמרנו לאחר השקיעה?

תשובה: נוהגים לומר "כל נדרי" מבעוד יום (רמ"א ריש סי' תרי"ט), ואע"ג שאנו סוברים כר"ת, שאין זו "התרת נדרים", אלא תנאי להבא שלא יחולו הנדרים,

האם יש להקפיד לומר "כל נדרי" לפני השקיעה של יו"כ? ובדיעבד, האם יאמרנו לאחר השקיעה?
תשובה: נוהגים לומר "כל נדרי" מבעוד יום (רמ"א ריש סי' תרי"ט), ואע"ג שאנו סוברים כר"ת, שאין זו "התרת נדרים", אלא תנאי להבא שלא יחולו הנדרים, מ"מ דמי קצת להפרת נדרים, שאין מפרין בשבת ויו"ט (שם ס"ק ה', וע"פ השו"ע כאן בס"א). ולכתחילה עדיף לקבל את קדושת היום רק לאחר

ומרן הגר"א נבנצל שליט"א העיר כאן ש"אינו כן לנוסח שלנו" (וכנזכר במשנ"ב שם שלר"ת אין אומרים מיו"כ שעבר וכו').

ומ״מ דמי קצת להפרת נדרים, שאין מפרין בשבת ויו״ט (שם ס״ק ה׳, וע״פ השו״ע כאן בס״א). ולכתחילה עדיף לקבל את קדושת היום רק לאחר שאמר את הנוסח פעם אחת, ולכן רק אז יאמר את החלק ב״תפילה זכה״ שבו מקבלים את קדושת יום הכיפורים (אשי ישראל פמ״ו הע׳ ל״ה בשם הגרח״ק, חוט שני ר״ה-יו״כ-סוכות-חנוכה עמ׳ קע״ג, ספר זה השלחן להגר״ש דבליצקי בסימן זה, ועיין חיי אדם כלל קמ״ד ס״כ שבמקור סידר לומר את ה״תפילה זכה״ לאחר ״כל נדרי״). אך כשא״א, יוכל לאמרו אף לאחר שמקבל את קדושת היום, שיתכן לסמוך על כך שבאמירתו בכל שנה מכוונים לקבל את קדושת היום פרט להתרת נדרים, שיש ענין מיוחד לעשותה דווקא בתחילת יוה״כ ; ומעוד טעמים (הגר״י ברונפמן שליט״א ע״פ הליכות שלמה תשרי-אדר עמ׳ שפ״ט). ובדיעבד יאמרו ״כל נדרי״ אף לאחר השקיעה, שאת קיבוץ האנשים הגדול הזה א״א לכנס בזמן אחר (**מורינו ראש הכולל הגר״ח נבנצל שליט״א בשם מרן הגר״א נבנצל שליט״א**, וסברא זו נזכרה בשו״ת הריב״ש סי׳ שצ״ד, הובא בכה״ח ס״ק כ״ה, וכן כתב בספר זה השלחן כאן, וע״ע שלחן שלמה ס״ק ד׳), וממילא הוי כבעל ששמע את נדרי אשתו בשבת, שמותר להפר לה מחמת שמפר רק ״ביום שמעו״, ולא יוכל להפר לאחר השבת (כמבואר בס״ק ד׳. וכדאיתא בת׳ הרשב״א, ונפסק בשו״ע בס״ב שמותר להתיר בשבת חרם שהחרימו הקהל, לפי שהם צריכים להיות בשעת ההתרה, ואין דרך להיות כנופיא אלא בשבת). ועוד, שבביה״ש מותר לעשות שבות דרבנן לצורך מצוה (עיין לקמן סי׳ שמ״ב), וכאן הוי צורך מצוה להכנס ליו״כ בלי שום חטא ואשמה של נדרים (זה השלחן שם. ועיין בה״ל סי׳ רס״א ס״ד ד״ה אין, שיש שהתירו שבות בביה״ש אף לאחר שקיבל שבת, ובצירוף עוד ספק יש להקל). ועוד, שיתכן דהוי גם צורך יוה״כ להכנס אליו כך (עיין בספר זה השלחן), והרי מתירים נדרים בשבת לצורך השבת (כמבואר בס״א).

האם מותר להתיר נדר בשבת, למי שיש חשש שיעבור על הנדר?

תשובה: ״התרת נדרים״ הנעשית ע״י חכם, או בזמנינו שאין ״יחיד מומחה״, ע״י שלושה (שו״ע יו״ד סי׳ רכ״ח ס״א)- אין לעשותה בשבת שלא ״לצורך שבת״ או ״לצורך מצוה״, משום טרחא שלא לצורך (ס״ק א׳), או משום ״ממצוא חפצך״, שהרי עוסק בעסקיו בשבת (שה״צ א׳, ועיין בפמ״ג משבצ״ז טעם שלישי שהמשנ״ב לא פסק). אך לצורך שבת, וכן לכל צורך מצוה, מותר לטרוח בשבת, וכן אין אלו ״חפציך״, אלא חפצי שמיים, ומותר. וממילא, אם בלי להתיר את הנדר יעבור בודאי על ״לא יחל דברו״, כגון שנשבע לעשות מלאכה עד זמן מסויים, והזמן כלה בשבת הזו, והוא דבר שאסור לעשותו בשבת- הוי צורך מצוה, שלא יעבור על לאו, ומתירים את הנדר (כמבואר בס״ב). ואפשר שבכל אופן שיש חשש שיעבור על הנדר, הוי צורך מצוה, ומותר להתירו (שלחן שלמה ס״ק ג׳ אות ג׳).

״הפרת נדרים״, דהיינו שבעל יכול להפר לאשתו מה שנדרה בדברים של עינוי נפש, או בדברים שבינו לבינה, וכן שהאב יכול להפר לבתו עד גיל 12 וחצי (ויש מחלוקת אם גם זה דוקא ב״נדרי עינוי נפש״ של בתו- עיין יו״ד סי׳ רל״ד סנ״ח), מותר להפר גם שלא לצורך שבת או מצוה, כיוון שיכול להפר רק ״ביום שמעו״, ולהלכה הכוונה רק עד סוף היום שבו שמע על הנדר עד חשכה, ואם לא יפר בשבת לא יוכל עוד להפר (ס״ק ד׳). אך לכתחילה יותר טוב שלא להודיע לו על הנדר בשבת, כדי שלא יצטרך להפר. וכן, אם זמן הנדר כלה בשבת, ומחר יהיה מותר, אינו רשאי להפר כשאין זה ״לצורך השבת או לצורך מצוה״, דדמיא ל״התרת נדרים״, שיכול לעשותה למחר (ס״ק ג׳).

באיזה נוסח מפרים/ מתירים נדרים בשבת?

תשובה: ב״הפרת נדרים״- לא יאמר לה: ״מופר ליכי״, כמו שאומר בחול, משום כבוד שבת (כמו שהטעים הלבוש ביו״ד רל״ד סכ״ד), אלא מבטל בלבו ואומר לה: ״טלי אכלי, וטלי ושתי״, וכיוצא בזה (ס״ק ג׳ ע״פ נדרים ע״ז :, וכלשון השו״ע ביו״ד שם). אך ב״התרת נדרים״ לא מצינו נוסח מיוחד לשבת (**מורינו ראש הכולל הגר״ח נבנצל שליט״א**, וכן נמצא בפתח הדביר ס״ק ד׳, ועי״ש לטעם החילוק), אלא אומרים לו לבסוף ג׳ פעמים: ״מותר לך״, או ״שרוי לך״, או ״מחול לך״ (כמבואר בשו״ע יו״ד רכ״ח ס״ג).

סימן שמ״ב

שבות בבין השמשות

האם מותר לומר לגוי בער״ש בין השמשות: לחבר את השקע של הפלטה לחשמל? להדליק אור בבית?

תשובה: מותר, עד 11 דקות לאחר השקיעה (הגר״י ברונפמן שליט״א. עיין בה״ל ד״ה בין שביה״ש לר׳ יהודה, שהוא שלושת רבעי מיל, הוא כ13 דקות. ובבה״ל סי׳ רס״א ס״ב ד״ה שהוא שיתכן

שמחשבים בשעות זמניות. ובבה"ל כאן ד"ה מותר שיתכן שלא התירו שבות בבין השמשות בזמן "תוספת שבת דאו"". ועיין סי' רס"א שה"צ כ"א שמשמע שתוספת שבת דאו' היא 2 דקות, וכן פסק באג"מ ח"א סי' צ"ו, וכן הביא בשבות יצחק ח"ח פי"ז בשם הגרשז"א. וכן כתב שדעת הגריש"א לענין שעת הדחק, ובדרך החיים הקל אף בדקה וחצי. ולכן אף שיש דעות להחמיר יותר, בענייננו, שהבה"ל רק מסתפק אם אסור בתו"ש דאו', ונוגע רק לדרבנן, יש להקל. ועוד, יש לצרף שיש דעות שמיל הוא 22.5/24 דקות- עיין בה"ל סי' תנ"ט ס"ב ד"ה הוי רביעית. ואף במקום גבוה כמו עיה"ק ירושלים, שהולכים לפי השקיעה בגובה, והיא מאוחרת מהשקיעה במישור, למרות שי"א שצאת הכוכבים הוא 13.5 דקות לאחר השקיעה במישור, כיוון שלאחר שנכסית השמש במערב במקום הגבוה, ולא מאירה שם יותר, היא אינה מוסיפה "עוד אור בשמיים" גם כלפי מי שנמצא בגובה, וממילא הכוכבים "יצאו" לפי השקיעה במישור- עיין ספר בין השמשות להגרי"מ טיקוצינסקי עמ' ט"ו, ו"זמני ההלכה למעשה" עמ' קמ"ב בשם הגר"ש סלנט, ועוד; ולפי"ז בעיה"ק ירושלים היה צריך להחמיר שלא לעשות שבות בביה"ש בעוד 5 דקות, דהיינו רק עד 6 דק', ובכל מקום לפי גבהו מהמישור. מ"מ אמר לנו הג"ר עזריאל אוירבך שליט"א והגר"פ ברונפמן שליט"א שהמנהג לא לחוש לזה לענין שבות בביה"ש, וכן אמר לנו הגר"צ ובר שליט"א שבדרבנן אין לחוש).

אך דעת מרן הגר"א נבנצל שליט"א להחמיר בזה כהגר"ש סלנט. ומ"מ אמר שהמנהג לא להקל לפי זה אפילו בתענית דרבנן להוציאה יותר מוקדם בירושלים.

וטעם ההתר, שכל "אמירה לנכרי" היא רק "שבות דרבנן", והתירו שבות בביה"ש לצורך מצוה (שו"ע). ובאמירה לנכרי מותר אפי' אם היהודי קיבל שבת ע"י אמירת 'מזמור שיר' או "לכה דודי" (סס"ק א'), ואפי' אם כבר קבלו שבת בכל תפוצות ישראל (סי' רס"א ס"ק י"ז). וכיוון שרק ע"י הפלטה יהיו לו חמין, הוי לצורך מצות עונג שבת. וכל שהתבשיל כבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי אין בו גם משום בישולי עכו"ם (שו"ע יו"ד סי' קי"ג ס"ח), ואף אם נצטנן (הגר"י ברונפמן שליט"א, קובץ מבית לוי ענייני יו"ד עמ' ס"ד, והגרמ"מ לובין שליט"א בשיעורים בהלכות שבת עמ' י' הביא ראיה לכך מסי' רנ"ג ס"ה ברמ"א).

וכן מותר בביה"ש לצוות את הגוי להדליק את האור בחדר שלן בו, כיוון שיתווסף לו עונג שבת בכך שלא ישב בחושך, וכ"ש במקום הסעודה (עיין בה"ל ד"ה מותר, ס"ק ו', שה"צ ח').

סימן שמ"ג

דיני קטן בשבת

האם מותר לתת לתינוק לטלטל את המוצץ שלו במקום שאין עירוב?

תשובה: שלא במקום רה"ר דאו', מותר. ולמרות שאסור לספות ולתת לקטן אפי' איסור דרבנן בידיים, מ"מ קי"ל שכשיש לקטן צורך בזה, מותר לספות לו איסור דרבנן לצורך עצמו (הגר"י ברונפמן שליט"א, ע"פ בה"ל ד"ה מדברי- כדעת הר"ן ביומא א'. מדפי הרי"ף, והרשב"א ביבמות קי"ד. ועיין עוד בתשובה הבאה. ועי"ש בבה"ל שהמחבר סתם לדינא להחמיר בזה).

האם מותר לומר לקטן שיקרא לגוי להדליק את המזגן?

תשובה: ישאל את הקטן האם יש לו צורך במזגן, ואם יענה שכן, יאמר לו שילך לבקש מגוי להדליקו, כי אמירה לנכרי היא דרבנן, ובכה"ג הוי דרבנן לצורך עצמן, שקי"ל להתר כנ"ל (הגר"פ ברונפמן שליט"א. וכשהציע את הדברים לפני הגרח"ק זצ"ל, הסכים להם. ועיין בבה"ל שם שמותר לספות לקטן דרבנן לצורך עצמו אף ע"מ להנות מכך אח"כ יחד איתו. ועיין בר"ן וברשב"א שם שהקלו בזה אף בקטן שהגיע לחינוך, ואע"פ שבס"ק ג' לא קי"ל כטעמו של הרשב"א).

שכחו לכבות את הנורה שנדלקת בפתיחת המקרר. האם מותר לומר לקטן לפתוח את המקרר?

תשובה: במקום הצורך מותר לבקש מהקטן להוציא דבר שנצרך לו מהמקרר, אם הקטן אינו יודע שהנורה תדלק, וממילא בפתיחתו יהיה "מתעסק", שהוא דרבנן, והוי ספיה בדרבנן לצורך עצמו. וכשהמקרר יהיה פתוח, ממילא יהיה מותר לכולם להוציא ממנו כל מה שצריך (חוט שני ח"ד עמ' רצ"ד, וכן הסכים לעצה זו הגרשז"א במכתביו במאור השבת ח"ד מכתב מ"ט).

ילד קטן לקח מעצמו מאכל לא כשר. האם צריך להפרישו ממנו?

תשובה: אביו שחייב בחינוכו, וי"א גם אימו (ס"ק ב'), צריכים מדינא להפרישו מכל האיסורים משהגיע לחינוך. וגיל חינוך לענין "לא תעשה" בין

באיסורי דאו' ובין בדרבנן הוא מאז שהוא ״בר הבנה״, דהיינו שמבין כשאומרים לו ש״זה אסור לעשות, או לאכול״ (ס״ק ג) מצד שהוא יהודי, ולא כי אביו ציוה (חוט שני ח״ד עמ' רע״ו). ובד״כ זה מגיל שלוש שנים (שו״ת אז נדברו ח״ו סי' נ״ז, והיעב״ץ במגדל עוז גולה ז' תעלה ג' אות ט' כתב ארבע שנים, ועי״ע ב״ח סי' של״ד ס״ק י״ב). וישנה מח' אם גם ב״ד ושאר העולם צריכים להפריש ״קטן בר הבנה״ שאוכל נבלות או עושה שאר איסורים, ונקטינן שבאיסור דאו' מחמירים להפרישו, ובדרבנן זה מוטל רק על אביו (ס״ק ז' כהחיי אדם, וכן סתם בשונה הלכות).

ובקטן שאינו בר הבנה כלל, מדינא אפי' אביו לא מצווה להפרישו, ואפי' מאיסורים דאו' (ס״ק ג'). אך ראוי להפרישו ממאכלות אסורות, כי יזיקו לו בזקנותו (רמ״א יו״ד פ״א ס״ז), דהיינו שיטמטמו את ליבו, ויגרמו לו טבע רע (ש״ך שם ס״ק כ״ו, ועיין בפמ״ג שם).

האם מותר לאשת כהן ללדת בבית חולים?

תשובה: אף ששכיחא טומאת מת בבית החולים, ויתכן שהיא תלד כהן זכר, שאסור להכניסו לאהל המת משום ספיה איסור לקטן, מ״מ מלכתחילה מותר לה ללכת ללדת שם מספק ספיקא- שמא יהיה נקבה (שלא שייכת באיסור טומאת מת), ושמא יהיה נפל (ס״ק ג'). ובזמנינו, אף אם כבר יודעים שהוא זכר (ע״י הבדיקות שנתחדשו), וכן אף שבחסדי ד' כמעט לא שכיחי נפלים, מ״מ מותר לה ללדת בבית החולים משום פיקו״נ, וכן לשהות שם עם הכהן הקטן בכל הזמן הנצרך, עד לשחרור מבית החולים (הגר״י ברנפמן שליט״א כהשבט הלוי ח״ב סי' ר״ה, ועי״ע שלחן שלמה ס״ק א', חוט שני ח״ד עמ' רצ״א). אלא אם שייך, ישתדלו כמה שיותר לסגור את הדלת שבו נמצא הכהן הקטן, כדי לחצוץ בינו לבין הטומאה (הגר״י ברונפמן שליט״א).

קטן שעבר עבירות בקטנותו, האם צריך לעשות תשובה או ״איזשהו תיקון״ כשיגדל?

תשובה: קטן שעבר עבירות, מדינא אינו צריך תשובה כשיגדל, ומ״מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה (רמ״א. **ומורינו ראש הכולל הגר״ח נבנצל שליט״א** הביא לכך ראיה מרש״י בב״ק צ״ח:, וכמו שציין הגר״א, ועי״ש עוד כעין זה בגמ'), כדי לנקות את נפשו מהטומאה שהמשיך עליה מצד עצם המעשה הרע (עיין ב״ח בסוף הסימן).

יש לציין שתכלית הדברים היא רק ללימוד ולבירור ההלכות, ולענין מעשה יש לשאול לרבותיו.

הגליונות הובאו לעיני נשיא הכולל, מרן הגאון הגדול רבי אביגדר נבנצל שליט"א,
וזכינו שחיוה דעתו על הנידונים ההלכתיים, והסכימה דעתו עם הנכתב, ואף נתן את ברכתו להפצתם.
הקונטרס יצא בעידודו של מורינו ורבינו ראש הכולל הגאון הגדול רבי חזקיהו נבנצל שליט"א,
ועוד זכינו לדון בשאלות והתשובות לפני מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב ברונפמן שליט"א, וסמך ידו על הפצתם.
לכל הערה או הארה, ניתן לפנות להרה"ג ר' בנימין דאר 0527131609

להרחבת הדברים אפשר לשמוע את השיעורים, באורך של כ5 דקות, ב"קו ברור".

מספר הקו: 03-613-613-5

לעילוי נשמת שמעיה עמנואל ב״ר משה ז״ל

נא ללמוד ולהתפלל לרפואת התינוקת יעל בת מלכה – שנמצא לה גידול בראש

לרפואת חיה מרים בת פסיה דבורה בתושח״י

לקבלת הקונטרס שלחו מייל ל a036136135@gmail.com